

บทที่ 2

เมืองอัครตะป้อ : ดินแดนและพัฒนาการ

บทนี้ศึกษาสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติของเมืองอัครตะปือ พัฒนาการทาง
การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม การขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้างและกลไกการ
ควบคุมชนพื้นเมืองในเมืองอัครตะปือ ก่อนเป็นเมืองขึ้นของสยามในพุทธศตวรรษที่ 24

2.1 ลักษณะทางกายภาพและดินแดน

เมืองอัครปุระเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรล้านช้างตอนใต้ ตั้งอยู่ทางใต้สุดก่อนไปทางทิศตะวันออก มีแม่น้ำสายสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำเซกองและแม่น้ำเซกะหมาน แม่น้ำเซกอง เป็นสายน้ำสาขาของแม่น้ำโขง มีความยาวประมาณ 200 กิโลเมตร ความกว้างประมาณ 50-100 เมตร และจะขยายกว้างออกตอนปลายของลำน้ำประมาณ 200-300 เมตร มีต้นกำเนิดจากเขตภูหลวง ทางด้านทิศตะวันตกติดเขตชายแดนของราชอาณาจักรล้านช้างกับอาณาจักรเวียงจันทน์⁴³

ทิศทางการไหลของแม่น้ำ จะไหลจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ แล้วไหลจากเหนือลงใต้เข้าหาเมืองอัคระปือ จากนั้นเส้นทางน้ำจะเปลี่ยนทิศทาง โดยไหลตามทิศตะวันออกเฉียงเหนือสู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอจักรเขมร แม่น้ำเซกองมีปริมาณน้ำมากและเชี่ยวกราก เนื่องจากแม่น้ำเซกองเปรียบเสมือนรางน้ำที่ไหลลงมาจากภูเพียงบดละเวนและภูเพียงกะเสง ซึ่งเป็นเขตที่มีฝนตกชุก แม่น้ำเซกองในช่วงฤดูฝนจะเชี่ยวกราก ลำน้ำไหลไปตามทางยาวของเมือง มีลักษณะพิเศษคือ มีสีขาว

ครึ่งหนึ่งของแม่น้ำส่วนที่ไหลไปทางตะวันออกมีสีขาว อีกส่วนที่ตรงข้ามกับแม่น้ำเซกะหมาน ไหลลงมาจากเมืองเก่าและภูเขาทางด้านตะวันออกมีสีดำ ส่วนน้ำเซกองที่ไหลมาจากเมืองสาละวันมีสีดำ น้ำจะไหลมารวมกันเป็นสีเดียวที่ได้เมืองอัตตะปือ⁴⁴

⁴³ ສື່ສະເຫຼ່ອຍ ສະແຫວງສື່ກສາດລະຄະນະ ພູມສາດລາວ (ວົງຈັນ: ສະຖາບັນຄົ້ນຄວ້າ
ວິທະຍາສາດສັງຄົມ, 1989), ໜ້າ 108-109.

⁴⁴ เอเจียน แอมอนิเย, ทองสมุทร โคร และสมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), *บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. 2438 Voyage dans le Laos Tome Premier 1895* (อ้างแล้ว), หน้า 2.

แม่น้ำเซกะหมาน เป็นแม่น้ำที่ไหลมาจากเขตเวียดนาม ไหลผ่านเมืองसानไซ เมืองไซเสดดา ไหลมารวมกับแม่น้ำเซกองที่เมืองสามัคคีไซ เซกะหมานเป็นแม่น้ำสายยาวที่มีปริมาณน้ำมากกว้างประมาณ 20-30 เมตร⁴⁵ เมืองอัครปะปือตั้งอยู่ตรงจุดที่แม่น้ำเซกองและแม่น้ำเซกะหมานไหลมาบรรจบกัน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก

จากด้านทิศตะวันตกทอดยาวมาสู่ตอนกลางของเมือง ภูมิประเทศเป็นเขตพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ เรียกว่า ที่ราบลุ่มอัครปะปือ ครอบคลุมประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ ซึ่งเกิดจากลำเซสาขาของแม่น้ำโขง คือ แม่น้ำเซกองและแม่น้ำเซกะหมาน พื้นที่ราบลุ่มอัครปะปือ เป็นที่ราบลุ่มผืนเดียวกันกับที่ราบลุ่มจำปาสัก ซึ่งเป็นเขตที่มีดินอุดมสมบูรณ์ ถูกปกคลุมด้วยดินสันดอนเก่าและดินสันดอนใหม่ของลุ่มแม่น้ำโขง⁴⁶ ส่งผลให้ที่ราบลุ่มอัครปะปือเหมาะแก่การทำเกษตรกรรมเพื่อผลิตเสบียงอาหารหล่อเลี้ยงผู้คนในเมือง อุดมไปด้วยสายแร่ทองคำ แม่น้ำเซกองและแม่น้ำเซกะหมานยังเป็นเส้นทางความสัมพันธ์ทางการค้าและการเมืองระหว่างเมืองอัครปะปือกับเมืองต่างๆ เช่น เมืองจำปาสัก เมืองโขง เมืองเชียงแตง เมืองสาละวัน อาณาจักรเวียดนามและอาณาจักรเขมร พื้นที่รอบๆที่ราบลุ่ม ทางทิศตะวันออก เป็นเขตพื้นที่สูงเต็มไปด้วยป่าทึบประมาณร้อยละ 40 เป็นแหล่งทรัพยากรจากป่าที่อุดมสมบูรณ์ทั้งพืชและสัตว์ เช่น ผลเร็ว ไข่ หวาย น้ำผึ้ง จี๋ผึ้ง ชัน ช้างป่า เสือ แรด กวาง ควายป่า เป็นต้น เขตภูเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนอยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้สุดของเมืองคิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ 30⁴⁷

เมืองอัครปะปือตั้งอยู่ระหว่างราชอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรเวียดนามและอาณาจักรเขมร ทิศเหนือมีอาณาเขตจรดกับเมืองสาละวัน ทิศใต้มีอาณาเขตจรดกับอาณาจักรเขมรและอาณาจักรเวียดนามได้ ทิศตะวันออกมีอาณาเขตจรดกับอาณาจักรเวียดนามได้ ทิศตะวันตกมีอาณาเขตจรดกับเมืองจำปาสัก เมืองโขงและเมืองฝิยฟาย

สภาพภูมิศาสตร์ของเมืองอัครปะปือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองอัครปะปือ ทั้งปราชัยธรรมชาติที่ถูกรังสรรค์ขึ้นไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ป่าไม้และภูเขา เป็นที่อยู่อาศัยได้ช่วยป้องกันเมืองอัครปะปือจากการรุกรานของศัตรู แต่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติส่งผลให้เมืองอัครปะปือเป็นดินแดนที่อาณาจักรต่างๆพยายามรุกคืบเข้ายึดครอง

⁴⁵ ส. ิสะเตธอว ะเตอวส ิทธาณะณะ, ๑, มสวอวอ (อ้างแล้ว), หน้า 109.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 407.

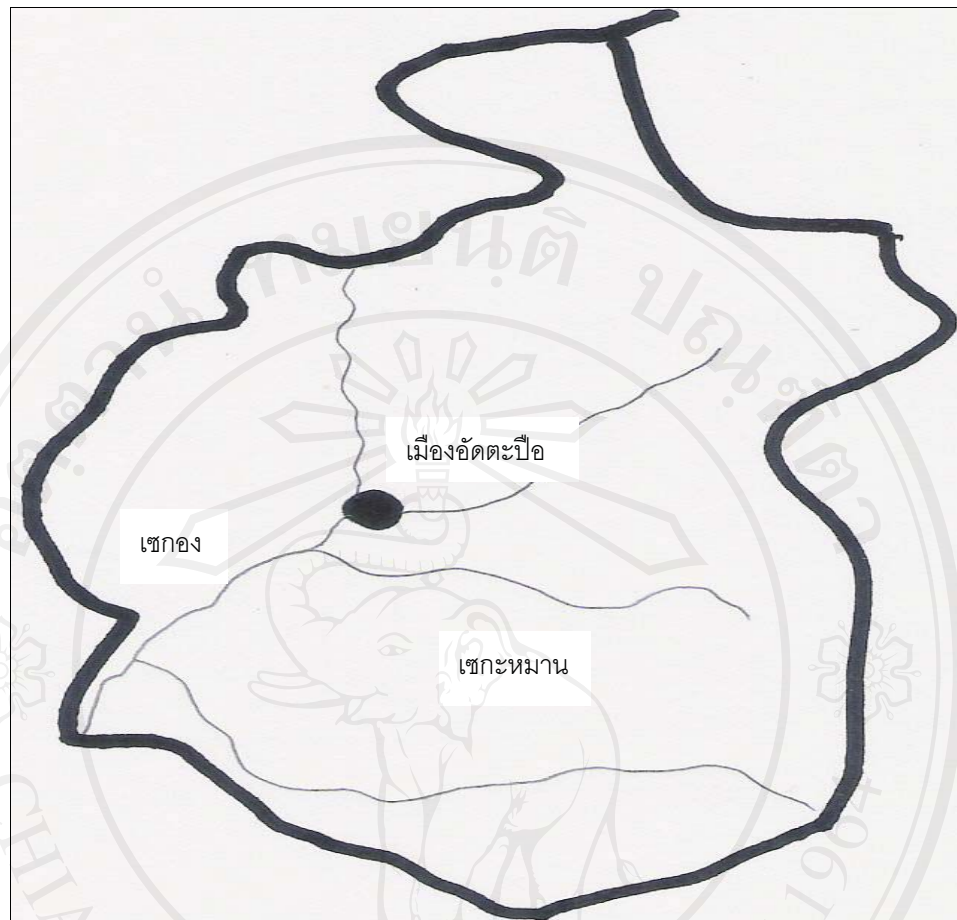
⁴⁷ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ศยาม, 2547), หน้า 166.

ทั้งราชอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรเวียงจันทน์ อาณาจักรเขมรและราชอาณาจักรไทยต่างต้องการผนวกเมืองอัตตะปือไว้เป็นส่วนหนึ่งของอำนาจทั้งสิ้น เพื่อเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่า และเพื่อเป็นฐานในการยึดครองอาณาจักรล้านช้างตอนใต้ทั้งหมดต่อไป

ภาพ 2.1 แสดงที่ตั้งเมืองอัตตะปือ

ทีมา สีลา วีระวงส์, ประวัติศาสตร์ลาว, สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2539), หน้า 134

ภาพ 2.2 แสดงแม่น้ำสายสำคัญในเมืองอัคระปือ

เมืองอัคระปือกำเนิดขึ้นเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน การเป็นเมืองชายขอบของเมืองอัคระปือส่งผลให้มีคนกลุ่มต่างๆหลากหลายวัฒนธรรม ภาษาและเผ่าพันธุ์ เลื่อนไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับกลุ่มชนดั้งเดิม ด้วยการปลุกกระตือรือร้นกระจายยาวไปตามริมสองฝั่งแม่น้ำ มีการผสมผสานทางเผ่าพันธุ์กับกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ก่อนจนกลืนกลายเป็นชนพื้นเมืองไป เมื่อจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น พัฒนาเป็นหมู่บ้านและชุมชนตามลำดับ กระทั่งชาวลาวเริ่มเคลื่อนตัวลงมาจากเขตที่ราบลุ่มเวียงจันทน์สู่พื้นที่ราบลุ่มทางตอนใต้ ส่งผลให้เมืองอัคระปือได้รับอิทธิพลจากนโยบายการขยายอำนาจทางการเมืองของราชสำนักล้านช้าง⁴⁸ มีการติดต่อกันทางการค้าระหว่าง

⁴⁸ สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), “พงศาวดารเมืองอัคระปือ”, วิทยุวารสารทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เมืองอัตตะปือกับคนกลุ่มต่างๆทั้งชาวลาวและชนพื้นเมืองจากถิ่นต่างๆ เกิดการขยายตัวทางการค้า ภายในและภายนอกของเมืองอัตตะปือและการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวลาวกับชนพื้นเมืองส่งผลให้ ชุมชนของชนเผ่าขยายตัวกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น เมื่อได้รับอิทธิพลจากภายนอกที่มีแบบแผน และเจริญกว่าเข้ามาปะทะ จึงกลายเป็นพื้นฐานของการพัฒนาไปสู่ความเป็นบ้านเป็นเมืองได้ในสมัย ต่อมา

ลักษณะเด่นของเมืองอัตตะปือไม่ว่าจะเป็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและการค้า สะท้อนให้เห็นจากชื่อเรียกของเมืองอย่างหลากหลาย เช่น เรื่องเล่าของชาวลาวซึ่งรู้จักเมืองอัตตะปือในนาม เมืองซุงเมืองโสก ซึ่งเป็นชุมชนของชาวลาวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเซกอง จนพรานป่าจากเวียงจันทน์เข้าไปคล้องช้างและพบว่ามิชุมชนลาวหลงเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ จึงกลับไปแจ้งให้ราชสำนักทราบและส่งไพร่พลเข้ามาเรียกเก็บส่วยจากชุมชนลาวดังกล่าว⁴⁹ ดังนั้นอาจจะ เป็นไปได้ว่า นามเมืองซุงเมืองโสก เป็นชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากความพยายามขยายอำนาจของราช สำนักล้านช้างเพื่อครอบครองทรัพยากรธรรมชาติในเมืองอัตตะปือ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เมืองอัตตะ ปือมีช้างป่าจำนวนมากและได้กลายเป็นปางช้างที่สำคัญของราชสำนักล้านช้างในพุทธศตวรรษที่ 22

นอกจากนั้นการปฏิสัมพันธ์และการรับอิทธิพลจากภายนอกของเมืองอัตตะปือยังสะท้อน จากชื่อเรียกดินแดนแห่งนี้ในภาษาอื่นๆอีก ไม่ว่าจะเป็นภาษาชนเผ่าพื้นเมืองและภาษาเขมร ภาษา ของชนเผ่าเบรา⁵⁰ ซึ่งนับว่าเป็นชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งในเมืองอัตตะปือ ที่เรียกเมืองอัตตะปือว่า อิด กระบือ แปลว่า มุลควาย เนื่องจากภูมิสถานบริเวณที่ตั้งเมืองอัตตะปือตรงริมฝั่งแม่น้ำเซกองและ แม่น้ำเซกะหมาน มีลักษณะเป็นสันดอนจากมุลควาย ซึ่งเกิดจากพ่อค้าต้อนควายมาจากฝั่งเขมรมา พักเพื่อส่งขายต่อให้แก่พ่อค้าเวียดนาม ส่วนภาษาเขมรเรียกดินแดนแห่งนี้ว่า “อัคระไบ” หรือ “อัครอบะย” ก่อนที่จะคิดเพี้ยนมาเป็นคำว่า อัตตะปือ⁵¹ ดังนั้นชื่อเมืองอัตตะปือสะท้อนให้เห็นว่า เมือง อัตตะปือมีการปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆอย่างหลากหลาย แต่ละกลุ่มเรียกชื่อดินแดนแห่งนี้ แตกต่างกันไป

⁴⁹ สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), “พงศาวดารเมืองอัตตะปือ”, หน้า 45.

⁵⁰ ชนเผ่าเบรา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษามอญ- เขมร เบรา หมายถึง เสี่ยงนกร้อง เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่อพยพมาจาก ดอนเหนือ เดิมเคยตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเซกอง เซกะหมาน เซสุ เขตสามเหลี่ยมลาว เวียดนาม กัมพูชา ถือเป็นบรรพบุรุษของอัตตะปือ

⁵¹ เอเจียน แอมอนิเย, ทองสมุทร โคเรและสมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. 2438 *Voyage dans le Laos Tome Premier 1895* (อ้างแล้ว), หน้า 82.

2.2 ลักษณะสังคมและชาติพันธุ์

เมืองอัตตะปือเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษาและวัฒนธรรม อาจเรียกได้ว่า เป็นดินแดน “พหุสังคม” แห่งหนึ่งในดินแดนล้านช้างตอนใต้ ประกอบด้วยกลุ่มคนต่างๆ ได้แก่ ชนพื้นเมือง ชาวลาว ชาวเขมร ชาวเวียดนาม และชาวจีน

ชนพื้นเมือง เป็นกลุ่มที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในเมืองอัตตะปือ ประกอบด้วยชนเผ่าต่างๆ มากมาย เช่น ชนเผ่ากะเสง ชนเผ่าเงี้ยว ชนเผ่าบลู ชนเผ่าส้าง ชนเผ่าละเว ชนเผ่ายะเหิน ชนเผ่าบอละเวน ชนเผ่าซุ ฯลฯ⁵² ชนเผ่าต่างๆ เหล่านี้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษามอญ-เขมร เนื่องจากช่วงที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเขมร ชนพื้นเมืองเหล่านี้ได้รับเอารูปแบบทางภาษาพูด การเขียน การนับปฏิทินบางส่วนมาจากเขมร พร้อมทั้งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมของมอญปะปนอยู่ด้วย

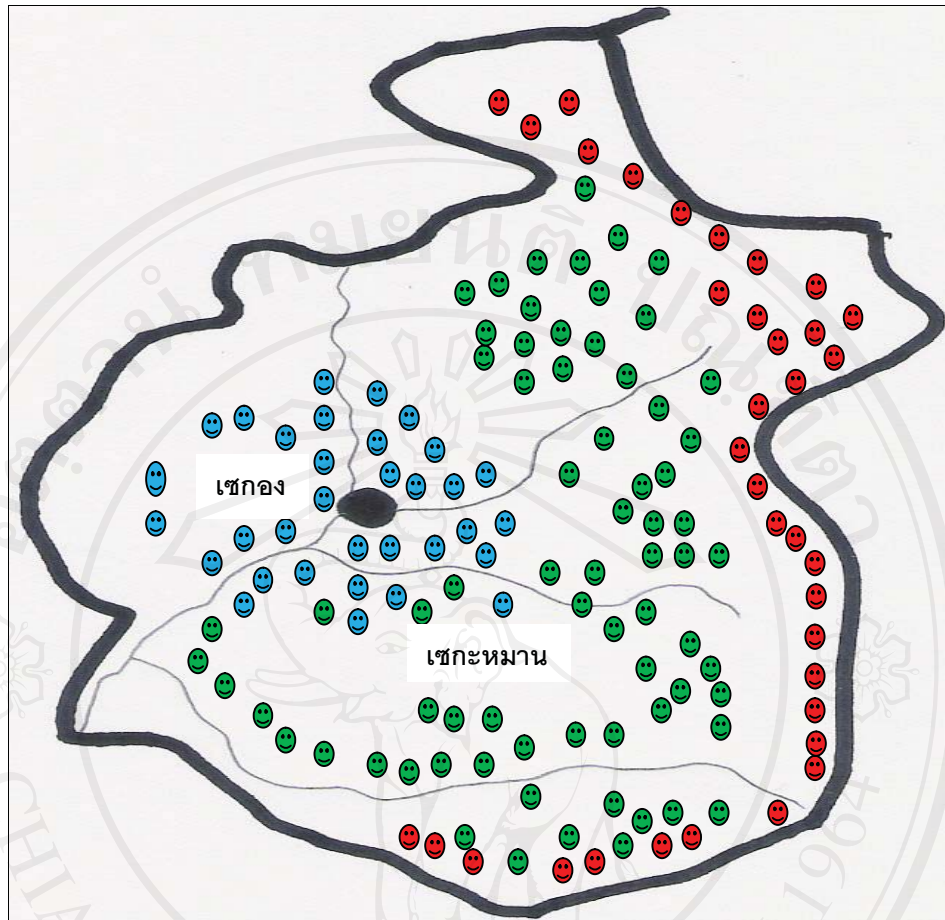
แม้ว่าชนพื้นเมืองจะมีลักษณะที่คล้ายกับชาวเขมรมากทั้งรูปร่าง หน้าตาและสีผิว แต่ก็ไม่ใช่ชาวเขมรชาติเดียว ดังนั้นเมื่อเขมรอ่อนแอหรือเสื่อมอำนาจลงและย้ายศูนย์กลางเข้าไปอยู่บริเวณประเทศกัมพูชาปัจจุบัน ชนพื้นเมืองเหล่านี้จึงไม่ได้อพยพลงไปด้วย แต่ได้ตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อเขมรและยังคงตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเมืองอยู่ในบริเวณเมืองอัตตะปือสืบต่อมา⁵³

นับจากราชอาณาจักรล้านช้างเรืองอำนาจในดินแดนของชนพื้นเมืองตั้งแต่พ.ศ. 1896 ชาวลาวเรียกชนพื้นเมืองทั้งหมดว่า “ข้า” ซึ่งเป็นคำที่แสดงสถานภาพทางสังคมไม่ใช่ชื่อชนชาติ หมายถึง “ข้า” หรือความเป็นทาส คนลาวถือว่าตนเองเจริญทางวัฒนธรรมมากกว่าและเป็นผู้ครอบครองอำนาจทางการเมือง จึงรู้สึกถูกเหยียดหยามชนพื้นเมืองว่าเป็นชนชั้นที่ต่ำกว่าตน เป็นข้าของคนลาว ป่าเถื่อน โง่ ส่งผลให้ชนพื้นเมืองพยายามที่จะตอบโต้การดูหมิ่นของคนลาวที่ทำเหมือนชนพื้นเมืองไม่ใช่คน ด้วยการเรียกชื่อชนชาติของตนเองให้มีความหมายว่า “คน” หรือชื่อเรียกที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มชนที่มีอารยธรรมไม่ใช่คนป่าเถื่อน⁵⁴ เช่น ชนเผ่ากัมหมุ ชนเผ่าเงี้ยว ชนเผ่าโฮ้ย การตั้งชื่อกลุ่มของตนเองเป็นความพยายามของชนพื้นเมืองเพื่อจำแนกกลุ่มของตนให้มีความแตกต่างจากชนพื้นเมืองกลุ่มอื่นๆ

⁵² สมหมาย ปรมจิตต์ (แปล), “พงศาวดารเมืองอัตตะปือ”, หน้า 46-48.

⁵³ สุทิน สนองพันธ์, ความสำคัญของเมืองร้อยเอ็ดในประวัติศาสตร์ไทย – ลาว, หน้า 54.

⁵⁴ จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของสยาม ไทย, ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ : สยาม, 2544), หน้า 241.

ภาพ 2.3 การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองอัตตะปือ

- ชนพื้นเมือง
- ชาวลาว
- ข้าชด

ชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือ มีอุปนิสัยกล้าหาญ เป็นนักรบ รักอิสระ ขยันและอดทน ในอีกมุมมองหนึ่ง ชาวลาวมักจะกล่าวถึงชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือว่าพวกข้าเมืองอัตตะปือ เป็นข้าที่โหดเหี้ยมที่สุดและไวใจไม่ได้⁵⁵ ทศนคตินี้คาดว่า เกิดจากการที่ชนพื้นเมืองไล่ล่าจับคนเพื่อส่งบรรณาการและนำไปเป็นสินค้าเร่ขายตามตลาด

⁵⁵ F.J.Harmand, *Laos and the hilltribes of Indochina* (Bangkok: White lotus, 1997), pp. 49.

ชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือ ในระยะแรกตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำเซกอง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่แยกออกมาจากแม่น้ำโขง แต่หลังจากราชวงศ์ลาวขยายอำนาจลงมาตามแม่น้ำโขง และปราบปรามบ้านเมืองของชนพื้นเมือง การตั้งบ้านใกล้แม่น้ำจึงไม่ปลอดภัยสำหรับชนพื้นเมือง ประกอบกับเมืองอัตตะปือตั้งอยู่ใกล้กับอาณาจักรเขมร ชนพื้นเมืองจึงถูกบีบทั้งจากทางเหนือและทางใต้ด้วยศูนย์อำนาจขนาดใหญ่พร้อมจะนำกำลังเข้ารุกรานชนพื้นเมืองได้ตลอดเวลา ดังนั้นแม่น้ำสายใหญ่ที่แยกมาจากแม่น้ำโขงจึงไม่ปลอดภัยสำหรับการตั้งถิ่นฐานของชนพื้นเมืองมากนัก ส่งผลให้ชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือย้ายบ้านเรือนจากแม่น้ำสายใหญ่เข้าไปตั้งถิ่นฐานบริเวณเขตพื้นที่สูงที่มีป่าไม้ปกคลุมและบริเวณริมแม่น้ำเซกะหมานและแม่น้ำแขนงเล็กๆ ส่งผลให้แม่น้ำเซกองกลายเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวลาวแทนชนพื้นเมือง

สภาพแวดล้อมของถิ่นฐานมีความสอดคล้องกับระบบนิเวศการดำรงชีวิตของชนพื้นเมือง เช่น การปลูกข้าวไร่ การร่อนทองคำ การเก็บของป่าและล่าสัตว์ วิธีการดำรงชีวิตพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ ป่า ภูเขา แม่น้ำ ชนพื้นเมืองมีความเชื่อว่าธรรมชาติเหล่านี้ให้คุณประโยชน์ในการทำมาหากิน แต่หากทำผิดไม่เคารพหรือทำลายธรรมชาติ ฝืนที่ปกปักรักษาจะลงโทษสมาชิกในชนเผ่า ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมของชนพื้นเมืองจึงบูชาธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ ภูเขา ต้นไม้ เช่น ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองอัตตะปือ ด้านซ้ายเวลาเล่นเรือขึ้นแม่น้ำเซกอง จะมีรูปจระเข้สลักไว้ที่หน้าผาหินทราย หันหัวไปทางทิศเหนือ เอาหางไปทางทิศใต้ ชนพื้นเมืองเผ่า ละแวกกันนับถือและทำพิธีบวงสรวง เมื่อใดที่ดินผาซึ่งมีรูปสลักนั้นหญ้าขึ้นมากมายในต้นปี ทำนายได้ว่าฝนจะตกตามปกติ การเก็บเกี่ยวก็จะได้ผลดี บ้านเมืองจะอุดมสมบูรณ์ หากหญ้าไม่ขึ้นตรงหน้าผาที่อารักษ์เทวดาคุ้มครองเมืองอัตตะปืออยู่จะเกิดฝนแล้ง ตามมาด้วยความอดอยาก โรคระบาด สงครามและเกิดเหตุร้ายต่างๆ⁵⁶ เป็นต้น

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติแล้ว ชนพื้นเมืองให้ความสำคัญกับผีบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมสำคัญของชนพื้นเมือง เช่น พิธีกรรมการร่อนทองคำ พิธีกรรมการคล้องช้างป่า พิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมเกี่ยวกับการเริ่มเพาะปลูก และเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่วนพิธีกรรมอื่นๆ ที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว เช่น การขึ้นบ้านใหม่ ขับไล่โรค

⁵⁶ เอเจียน แอมอนิเย, ทองสมุทร โดเร และสมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. 2438

Voyage dans le Laos Tome Premier 1895 (อ้างแล้ว), หน้า 83.

ระบัด เป็นต้น เครื่องเช่น ไห้วในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นิยมใช้ดอกไม้ เหล้าไห กล้วยป่า และ หมูป่า

ชนพื้นเมืองมีการรวมกลุ่มทางสังคม โดยอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มๆ เป็นกลุ่มขนาดเล็ก กระจายตัวอยู่ทั่วเขตพื้นที่ตอนใน มักสืบสายตระกูลทางฝ่ายแม่มากกว่าฝ่ายพ่อ ชาติพันธุ์เดียวกัน มักจะอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อพึ่งพิงกันทางด้านเศรษฐกิจและประกอบพิธีกรรมในเผ่า ร่วมกัน ชนเผ่าที่อ่อนแออาจจำเป็นต้องอาศัยอยู่ใกล้ชนเผ่าที่เข้มแข็งเพื่อขอความช่วยเหลือ

ชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือมีปฏิสัมพันธ์กับชนพื้นเมืองในเมืองต่างๆ รวมไปถึงชาวข่าใน อาณาจักรเพื่อนบ้านด้วย ดังนั้นเครือข่ายทางสังคมของชนพื้นเมืองจึงเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางมาก แต่ไม่ค่อยมีความมั่นคงมากนัก รวมตัวกันง่าย แยกสลายได้ง่ายและยังมีการรวมกลุ่มกันทาง เศรษฐกิจด้วย เนื่องจากแต่ละชนเผ่ามีศักยภาพทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน ความชำนาญในผลผลิต การ ครอบครองทรัพยากรพื้นฐานก็มีความแตกต่างกัน การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของชนพื้นเมืองยังต้อง รวมชาวลาเวเข้าไปด้วยเพื่อมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน

บทบาทของชนพื้นเมือง

ชนพื้นเมืองเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทอย่างมากในสังคมล้านช้างหลายด้าน โดยเฉพาะ ทางด้านแรงงานและการค้าขาย เช่น เป็นแรงงานในการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค แรงงานในการ เก็บส่วย แรงงานในการคล้องช้างและฝึกช้างป่า แรงงานในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและเป็นผู้ ระบายสินค้าจากพื้นที่ตอนในสู่ตลาด

แรงงานในการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค

สังคมล้านช้างในสมัยโบราณ ชนพื้นเมืองมีฐานะเป็นข้าของแผ่นดินต้องทำไร่ทำนารับใช้ ชนชั้นปกครองลาว ชนพื้นเมืองเป็นแรงงานสำคัญของราชอาณาจักรล้านช้างในการผลิตอาหารเพื่อ เลี้ยงชนชั้นปกครองและชาวลาเว ในราชอาณาจักรทางตอนเหนือ ราชสำนักเกณฑ์แรงงานของชน เผ่าพื้นเมืองมาปลูกข้าวในพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำโขงในตัวเมืองเชียงคานเชียงทอง ตั้งอยู่บริเวณวัดวิ ชุทธราช เรียกว่า “นาข้าวเจ้า” เนื่องจากในสมัยโบราณชนชั้นสูงของล้านช้างไม่บริโภคข้าวเหนียว

เช่นเดียวกับไพร่ลาว⁵⁷ ราชสำนักจึงต้องมีฝืนนาพิเศษเพื่อปลูกข้าวเจ้าเพื่อให้กษัตริย์ลาวเสวย แต่ในเมืองเชียงคองเชียงทองมีพื้นที่นาไม่มากนัก ปริมาณข้าวที่ผลิตได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค จึงต้องอาศัยแรงงานของชนพื้นเมืองปลูกข้าวไร่บนภูคอยและส่งลงมาเป็นส่วยให้แก่ราชสำนัก ดังนั้นชนพื้นเมืองที่อยู่ตามเขตภูคอยจึงมีหน้าที่เหมือนไพร่ส่วยส่งส่วยข้าวไร่และพืชไร่ให้แก่ราชสำนักแทนการลงมาใช้แรงงานปลูกข้าวบนฝืนนาของหลวง⁵⁸

หลังจากย้ายเมืองหลวงลงมายังนครเวียงจันทน์ ราชสำนักล้านช้างมีพื้นที่เพื่อปลูกข้าวอย่างเพียงพอ เนื่องจากมีที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ตั้งแต่ที่ราบลุ่มเวียงจันทน์ลงมาจนถึงที่ราบลุ่มอัครดะปือสามารถปลูกข้าวได้ทั้งพื้นที่ลุ่มและปลูกข้าวไร่บนพื้นที่สูง ชนพื้นเมืองในลาวตอนใต้ยังคงเป็นแรงงานสำคัญในการผลิตอาหารส่งมาเลี้ยงราชสำนัก⁵⁹ และยังผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคขั้นพื้นฐานอื่นๆอีกมากมายเพื่อตอบสนองความต้องการของชาวลาว เช่น สัตว์เลี้ยง ยาสูบ เหล้า ฝ้าย ไหม มิดพร้าว เครื่องเหล็กและของป่า เป็นต้น⁶⁰

แรงงานในการเก็บส่วย

ชนพื้นเมืองเป็นแรงงานสำคัญในการเก็บส่วยส่งให้แก่ชนชั้นปกครอง ส่วยจากชนพื้นเมืองถูกนำมาใช้ในราชสำนัก เป็นสินค้าภายในและส่งออกไปยังต่างประเทศ สินค้าส่วยมีอยู่มากในถิ่นที่อยู่อาศัยของชนพื้นเมืองและชนพื้นเมืองก็มีความชำนาญในพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้กับแหล่งกำเนิดของป่ามากกว่าชาวลาว ผู้ปกครองจึงใช้ชนพื้นเมืองเป็นแรงงานในการเก็บของป่าให้แก่ราชสำนักล้านช้าง สินค้าส่วยที่ราชสำนักเก็บจากชนพื้นเมืองประกอบไปด้วยส่วยประเภทผลผลิตจากป่า เช่น สัตว์ป่าและส่วนประกอบต่างๆของสัตว์ป่า อาทิ หนัง เขาหรือกระดูก เป็นต้น พืชป่า เครื่องเทศชนิดต่างๆ รังผึ้ง ขี้ผึ้ง ฯลฯ นอกจากส่วยจากป่าแล้ว ราชสำนักล้านช้างยังให้ชนพื้นเมืองส่งส่วยที่แต่ละ

⁵⁷ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ราชอาณาจักรลาว*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (อังกแล้ว), หน้า 76.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁵⁹ เอเจียน แอมอนิเย, ทองสมุทร โคเร และสมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), *บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. 2438 Voyage dans le Laos Tome Premier 1895* (อังกแล้ว), หน้า 43.

⁶⁰ โยชียูกิ มาซุฮาร่า, *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรล้านช้าง สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17* จาก “รัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป” ไปสู่ “รัฐกึ่งเมืองท่า” (อังกแล้ว), หน้า 97.

ทองคำเป็นส่วนที่มีความสำคัญ ราชสำนักล้านช้างมีความต้องการทองคำในปริมาณมากเพื่อ
ประดับตกแต่งพระราชวัง สร้างและทำนุบำรุงสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา⁶¹ และเป็นสินค้าของ
ราชอาณาจักร

ในดินแดนอุษาคเนย์ เชื่อว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญเหนือกว่าสัตว์ชนิดอื่นๆ มี
พลังอำนาจ ช้างจึงถูกยกย่องให้เป็นสัตว์มงคลคู่บารมีของพระมหากษัตริย์ ปลายพุทธศตวรรษที่
21 อาณาจักรต่างๆ แข่งขันกันส่งสมบารมี ขยายอำนาจเพื่อความเป็นจักรพรรดิราชาและครอบครอง
เส้นทางการค้า ราชอาณาจักรล้านช้างตั้งอยู่ท่ามกลางอาณาจักรที่มีกองกำลังที่เข้มแข็งทุกทิศทาง จึง
ต้องเตรียมรับมือกับการทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ความต้องการช้างเพื่อใช้ในการ
ทำสงครามจึงมีมากขึ้นตามไปด้วย ช้างที่หัวเมืองทางตอนใต้เคยส่งให้ปะไมก็เชือกไม่เพียงพอต่อ
ความต้องการ ราชสำนักล้านช้างจึงเข้าไปควบคุมการค้าช้างป่าในเมืองอัตตะปือเอง โดยอาศัยชน

⁶² F.J.Harmand, *Laos and the hilltribes of Indochina*, (ช้างเผือก), pp. 45.

พื้นเมืองในเมืองอัตตะปือที่มีความชำนาญเรื่องช้าง ทำการคล้องฝึกช้างป่า การคล้องช้างจะใช้วิธีการ
 ด้อนโขลงช้างลงแม่น้ำ แล้วขว้างหนังปะกำคล้องเชือกที่ต้องการ หากการคล้องช้างทำไกลจาก
 แม่น้ำ จะใช้วิธีไล่ด้อนและกันเลือกเชือกที่ต้องการออกจากโขลงแล้วทำการจับหรือใช้วิธีด้อนเข้า
 เพนียด⁶³

แรงงานในการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน

ราชสำนักล้านช้างต้องการแรงงานในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน วัดวาอารามทางตอน
 ใต้ของราชอาณาจักร ฝ่ายปกครองให้ชนพื้นเมืองร่วมกับชาวลาวซ่อมแซมทำนุบำรุง ชนพื้นเมืองมี
 ความถนัดทางด้านงานฝีมือ เช่น ความถนัดทางการช่างโดยเฉพาะช่างไม้และช่างทอง วัดส่วนใหญ่
 ล้วนสร้างมาจากไม้และประดับด้วยทองคำ วัดหลวงและวัดพระธาตุเมืองเก่าในเมืองอัตตะปือ ชน
 ชั้นปกครองได้กัลปนาชนพื้นเมืองให้เป็นข้าวัด ในสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชทรงให้ชน
 พื้นเมืองเผ่าเจ็งเป็นผู้ปกป้องรักษาวัดทั้งสองแห่งนี้ เนื่องจากชนเผ่าเจ็งมีเอกลักษณ์ ชำนาญทางด้าน
 ศิลปะเฉพาะของตนเอง พระองค์จึงให้ชนพื้นเมืองเผ่าเจ็ง เป็นผู้อุปถัมภ์วัดวาอาราม ซ่อมแซมกุฏิ
 วิหารโบสถ์ ที่ชำรุดทรุดโทรมและสร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบศิลปะลวดลายของชนเผ่าเจ็ง⁶⁴

บทบาททางการค้า

ชนพื้นเมืองเป็นผู้ค้าเลี้ยงสินค้าของป่าออกสู่ตลาดภายนอก ดินแดนล้านช้างตอนใต้มีตลาด
 การค้าหลายแห่ง กระจายอยู่ทุกเมือง เช่น ตลาดเมืองจำปาสัก ตลาดเมืองโขง ตลาดเมืองเชียงแตง
 และตลาดเมืองอัตตะปือ เป็นต้น ซึ่งชนพื้นเมืองจะนำสินค้าของตนเดินทางไปมาค้าขายแลกเปลี่ยน
 กันอย่างอิสระ โดยเฉพาะตลาดในเมืองอัตตะปือที่เป็นตลาดชายแดน พ่อค้าจากเมืองต่างๆทั้งจาก
 เมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ อาณาจักรเวียงคานและอาณาจักรเขมรเดินทางเข้ามาเลือกซื้อ
 ขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างคึกคัก สินค้าที่ชนพื้นเมืองนำมาค้าขายแลกเปลี่ยนได้แก่ ทองคำ ของ

⁶³ เจริญ ไวรวัจนกุลและคณะ, วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณี เขมร ลาว ส่วย สุรินทร์ (สุรินทร์: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด
 สุรินทร์, 2533), หน้า 30.

⁶⁴ สุนทรวาทนะ, วัฒนธรรมลาว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เชียงใหม่: ภาควิชา
 สังคมวิทยา, 2005), หน้า 89.

ป่า สัตว์ป่า กระดุกสัตว์ เครื่องประดับที่ผลิตจากเงินและทองคำ เป็นต้น⁶⁵ ชนพื้นเมืองมีบทบาทอย่างมากในการนำสินค้าของชาวลาวที่นำมาจากทางตอนเหนือ ตอนกลางและสินค้าของชาวลาวทางตอนใต้กระจายออกสู่ตลาดอาณาจักรเพื่อนบ้าน พร้อมกับนำสินค้าจากอาณาจักรเขมรและอาณาจักรเวียงจันทน์เข้ามาขายให้แก่ชาวลาว เป็นการระบายสินค้าและหมุนเวียนสินค้าให้แก่ราชอาณาจักร ดินแดนล้านช้างทางตอนใต้จึงค่อยๆพัฒนาจากตลาดการค้าภายในระหว่างชาวลาวกับชนพื้นเมืองไปสู่ตลาดการค้านานาชาติ ดังนั้นในสังคมล้านช้าง ชนพื้นเมืองนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยิ่ง

กลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับชนพื้นเมืองและกลายเป็นชนชั้นที่มีสถานภาพทางสังคมเหนือกว่าชนพื้นเมือง คือ ชาวลาว เป็นชนเผ่าหนึ่งที่ถูกจัดรวมอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท-ลาว เข้ามาอยู่ในเมืองอัตตะปือพร้อมๆกับการขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้าง ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานตามริมฝั่งแม่น้ำเซกองและอยู่ปะปนกับชนพื้นเมืองบ้านบริเวณแม่น้ำเซกะหมาน มีจำนวนประชากรน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนของชนพื้นเมือง ชาวลาวจะมีสถานะทางสังคมที่เหนือกว่าชนเผ่าอื่นๆ มีฐานันดรเป็นชนชั้นปกครอง เป็นคนส่วนน้อยในสังคมที่ต้องปกครองคนส่วนมากที่แตกต่างทั้งเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนชาวลาวที่ไม่ใช่ชนชั้นปกครอง ดำรงฐานะเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเช่นเดียวกับชนพื้นเมือง แต่ดูเหมือนจะได้รับสิทธิที่เหนือกว่าชนพื้นเมือง เช่น อัตราการเสียส่วยน้อยกว่าชนพื้นเมือง⁶⁶ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้คนลาวมองชนพื้นเมืองว่าอยู่คนละชนชั้นกับตน ดูต่ำต้อยกว่า จึงมักนำชนพื้นเมืองมาเป็นทาสรับใช้

ชาวลาวมีการรวมกลุ่มทางสังคมโดยอาศัยวัดวาอารามทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์รวมจารีตประเพณีและคำสั่งสอนทางศาสนา นอกจากนั้นชาวลาวยังมีความเชื่อในเรื่องของผีเข้ามาผสมผสานด้วย เช่น ผีพ่อ ผีแม่ ผีบ้าน ผีเรือน ผีเมือง ผีแม่น้ำ ผีป่าช้า ฯลฯ พิธีกรรมของคนลาวส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตคือ การเกิด แก่ เจ็บและตาย ชาวลาวให้ความสำคัญกับระบบครอบครัว มีการสืบเชื้อสายตระกูลฝ่ายพ่อ เป็นชนเผ่าที่มีพัฒนาการการดำรงชีวิตตามแบบอารยธรรมลุ่มแม่น้ำ มีความชำนาญด้านการเกษตรกรรมและหัตถกรรม ทำไร่ทำ

⁶⁵ เอเจียน แอมอนิเย, ทองสมุทร โตเรและสมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. 2438 *Voyage dans le Laos Tome Premier 1895* (อ้างแล้ว), หน้า 84.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83-84.

นา ปลุกผัก เลี้ยงสัตว์และปั้นภาชนะ ชาวลาวในอัตตะปือมีทักษะในการร่อนทองคำและเก็บของป่า น้อยกว่าชนพื้นเมือง นอกจากชนพื้นเมืองและชาวลาวแล้ว ในเมืองอัตตะปือยังมีชาวเวียตนาม ชาวเขมรและชาวจีนอยู่ปะปนบ้างตามชายแดนทางด่านตะวันออกและด่านใต้ของเมือง เนื่องจากคนเหล่านี้มักเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายในเมืองอัตตะปือ ตั้งบ้านอยู่ชั่วคราวเพื่อขายสินค้าและเลือกซื้อสินค้ากลับไปยังบ้านเมืองของตน⁶⁷

สังคมของเมืองอัตตะปือตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 ถึงพุทธศักราช 2322 สามารถแบ่งคนออกเป็น 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นปกครองและชนชั้นที่ถูกปกครอง ซึ่งแต่ละชนชั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่างๆ

ชนชั้นปกครอง หมายถึง กลุ่มคนที่ไม่ใช่ไพร่และข้อยหรือทาส เช่น เจ้าเมือง อาญาเมือง อาญาบ่าว นายข้า พ่อบ้านข้า เป็นต้น

เจ้าเมือง เป็นชาวลาว ปกครองเมืองอัตตะปือภายใต้อิทธิพลของพระมหากษัตริย์ล้านช้างทำหน้าที่ตัดสินคดีความ รวบรวมส่งส่วยให้แก่ราชสำนักล้านช้าง รวบรวมครัวเรือนของชนพื้นเมืองให้มาอยู่ในอำนาจให้ได้มากที่สุด ใช้อำนาจการปกครองผ่านขุนนางลาว เช่น อาญาเมือง อาญาบ่าว เป็นต้น

อาญาเมืองและอาญาบ่าว เป็นชาวลาว ทำหน้าที่ปกครองไพร่ลาวโดยตรง ส่วนไพร่หรือทาสเป็นชนพื้นเมือง อาญาเมืองและอาญาบ่าวจะปกครองชนพื้นเมืองกลุ่มต่างๆผ่านนายข้า เมืองอัตตะปือแบ่งการปกครองชนพื้นเมือง เป็น 2 ส่วน คือ ตอนเหนือและตอนใต้ ดังนั้นอาญาเมืองและอาญาบ่าวจึงต้องสร้างความสัมพันธ์กับนายข้าที่ดูแลชนพื้นเมืองทางตอนเหนือและตอนใต้เพื่อสามารถปกครองชนพื้นเมืองได้สะดวกยิ่งขึ้น

นายข้า ทำหน้าที่ปกครองเขตที่อยู่อาศัยของชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือ ซึ่งแบ่งเป็น 2 เขต คือ ตอนเหนือและตอนใต้⁶⁸ ทั้งตอนเหนือและตอนใต้ต่างมีนายข้าดูแล เจ้าเมือง อาญาเมืองและอาญาบ่าวซึ่งเป็นผู้ปกครองลาวไม่สามารถบังคับ ปกครอง ควบคุมชนพื้นเมืองได้โดยตรง จึงต้องสร้างความสัมพันธ์กับนายข้าเพื่อที่จะให้นายข้าเป็นสื่อกลางในการปกครองชนพื้นเมืองให้อีกทอดหนึ่ง โดยชนชั้นปกครองลาวยอมแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้

⁶⁷ F.J.Harmand, *Laos and the hilltribes of Indochina*, (อ้างแล้ว), pp 47.

⁶⁸ สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), “พงศาวดารเมืองอัตตะปือ”, หน้า 48.

พ่อบ้านข้า เป็นผู้ปกครองชั้นล่างๆ มีหน้าที่ควบคุมสมาชิกในหมู่บ้านของตน มีความใกล้ชิดกับชนพื้นเมืองและมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของชนพื้นเมืองที่อยู่ใต้การปกครองมากที่สุดและเป็นผู้ควบคุมชนพื้นเมืองร้อนทองคำส่งให้แก่เจ้าเมือง

ชนชั้นที่ถูกปกครอง หมายถึง ไพร่และทาส ชนพื้นเมืองและชาวลาวที่ไม่ได้อยู่ในชนชั้นปกครอง จะมีสถานะเป็นไพร่ ไพร่ลาวส่วนใหญ่จะมีหน้าที่รับใช้มูลนายตามบ้านเรือนหรือมีลักษณะคล้ายไพร่สมในสังคมยุคจารีตของไทย ส่วนชนพื้นเมืองซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ มีความชำนาญในการร้อนทองคำและเก็บของป่า ซึ่งเป็นผลผลิตที่ราชสำนักล้านช้างกำหนดให้เป็นส่วยเมืองอัตตะปือ ดังนั้นชนพื้นเมืองส่วนใหญ่จึงมีบทบาทเป็นไพร่ส่วย ทำหน้าที่ผลิตส่วยส่งให้แก่เจ้าเมืองและนำส่งให้ราชสำนักล้านช้าง

ชนพื้นเมืองในสังคมเมืองอัตตะปือ แบ่งออกเป็น 2 จำพวก ได้แก่

ข้าไพร่ส่วย คือ ชนพื้นเมืองที่ยอมจำนนต่อชนชั้นปกครองแล้ว ยินยอมร้อนทองคำให้แก่เจ้าเมือง เราจึงเรียกไพร่ส่วยกลุ่มนี้ว่า “ไพร่ส่วยทองคำ” ข้าไพร่ในเมืองอัตตะปือส่วนใหญ่เป็นไพร่ส่วยทองคำ เนื่องจากเป็นส่วนที่ชนพื้นเมืองที่ยอมจำนนแล้วทุกคนต้องร้อนส่งให้แก่เจ้าเมืองและเป็นส่วนที่ราชสำนักต้องการมากกว่าส่วยชนิดอื่นๆ ส่วยจำพวกของป่าไม่มีบทบาทเท่าใดนักในเมืองอัตตะปือ ชนพื้นเมืองมักจะไ้ของป่าจำพวกกระดูกสัตว์ ซากสัตว์ป่าติดไม้ติดมือมาเป็นครั้งคราว เมื่อเข้าป่าล่าสัตว์ เช่น งาช้างและส่งให้แก่เจ้าเมืองเป็นครั้งคราว นอกจากไพร่ส่วยจะร้อนทองคำเป็นกิจวัตรแล้ว ไพร่ส่วยยังต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปสร้างศาสนสถาน วัดวาอาราม เจดีย์ทางพระพุทธศาสนาบ้างเป็นครั้งคราว

ข้าขัด คือ ชนพื้นเมืองที่ไม่ยอมรับอำนาจของชนชั้นปกครอง ข้าขัดไม่ใช่ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ แต่น่าจะเป็นชื่อที่เกิดจากพฤติกรรม ข้าขัดประกอบด้วยชนพื้นเมืองหลายเผ่า มักจะก่อกวนข้าไพร่ส่วยเพื่อไม่ให้สามารถเก็บส่วยส่งชนชั้นปกครองได้ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ข่มขู่ ฆ่า ล่าจับ ส่งผลให้ข้าไพร่เดือดร้อนและกลับใจไปเป็นข้าขัดในที่สุด ข้าขัดมีมากตามตะเข็บชายแดนติดกับอาณาจักรเวียตนามและอาณาจักรเขมร

ชนชั้นที่ถูกปกครองอีกประเภทหนึ่งคือ ทาส คนลาวมักเอาคำว่า “ข้า” หรือ “ข้า” มาเรียกชนพื้นเมืองทั้งหมดว่าเป็น “ข้า” ซึ่งเป็นคำที่แสดงการดูหมิ่น แท้จริงแล้วในสังคมเมืองอัตตะปือ รวมถึงสังคมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นชาวลาวและชนพื้นเมืองต่างก็มีโอกาสดำรงสถานะเป็นทาสได้

เหมือนกัน ดังนั้นตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งกฎหมายโบราณที่กล่าวถึงทาสนั้นเราจึงไม่สามารถแยกกลุ่มชาติพันธุ์ได้

สังคมลาวยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่นอกระบบชนชั้น คือ พระสงฆ์ ซึ่งสถาบันศาสนาบางครั้งทำหน้าที่เป็นชนชั้นปกครองร่วมมือกับฝ่ายอาณาจักรปกครองบ้านเมืองเมื่อฝ่ายราชสำนักยังไม่พร้อมที่จะทำการปกครองบ้านเมืองหรือไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ยังสามารถเป็นผู้นำในการก่อกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อต้านฝ่ายราชอาณาจักรได้ เช่นเดียวกัน เห็นได้จากกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชนหลายครั้ง ผู้นำในการเคลื่อนไหวเป็นนักบวชหรือเป็นผู้เคยบวชเรียนมาก่อน จนมีความรู้ วิชาแก่กล้า เป็นที่ศรัทธาของคนในท้องถิ่น จึงได้รับความเชื่อถือและศรัทธาจากคนกลุ่มใหญ่

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าเมืองอัตตะปือเป็นสังคมของชนพื้นเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีจำนวนมากกว่าชาติพันธุ์อื่นๆที่อยู่ร่วมกันหลายเท่าและเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทสำคัญในขับเคลื่อนกิจกรรมด้านต่างๆในสังคมโดยเฉพาะด้านแรงงาน แต่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีจำนวนน้อยกว่าที่เข้ามาตั้งรกรากภายหลังและกลับมีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในสังคม

2.3 การเมืองการปกครองในเมืองอัตตะปือ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงพุทธศักราช 2322

ก่อนพุทธศตวรรษที่ 22 บริเวณเมืองอัตตะปือมีการตั้งถิ่นฐานของคนอยู่สองเขต คือ เขตชุมชนของชาวลาวริมฝั่งแม่น้ำเซกองและเขตการตั้งถิ่นฐานของชนพื้นเมืองเผ่าต่างๆ บริเวณพื้นที่ป่าเขา

ชุมชนชาวลาวริมฝั่งแม่น้ำตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันหลายๆครอบครัว เรียกว่า “บ้าน” แต่ละบ้านมี “ท้าว” เป็นผู้ปกครอง ตำแหน่งผู้ปกครองเป็นการสืบทอดในระบบเครือญาติและมีการสนับสนุนให้ลูกหลานออกไปตั้งบ้านใหม่เพื่อขยายชุมชนให้มีขนาดใหญ่ยิ่งขึ้น⁶⁹ ในขณะที่ชาวลาวมีการรวมกลุ่มทางสังคมกันขึ้นแล้ว ชนพื้นเมืองซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตป่าเขายังอยู่กันเป็นเผ่า ยังไม่มีการรวมกลุ่มการปกครองอย่างชัดเจนเหมือนชาวลาว จนถึงพุทธศตวรรษที่ 21 ชาวลาวได้เข้ามา

⁶⁹ สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), “พงศาวดารเมืองอัตตะปือ”, หน้า 45.

รวบรวมชนพื้นเมืองเผ่าต่างๆ ให้ออกจากป่ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันบริเวณหาดจีควาย (อัครตะปือ) พร้อมกับรวมเอาชุมชนของชาวลาวริมฝั่งแม่น้ำเข้ากับชุมชนของชนพื้นเมือง แล้วตั้งเป็นบ้านอิดกระปือขึ้น ตำแหน่งการปกครองไม่ว่าจะเป็นเจ้าเมือง อาญาเมือง และอาญาบ่าว เป็นของผู้ปกครองลาวทั้งสิ้น ยกเว้นนายข้า พ่อบ้าน ยังคงเป็นของชนพื้นเมืองซึ่งเป็นผู้ปกครองระดับล่างลงมา ทำหน้าที่ควบคุมชนพื้นเมืองเผ่าต่างๆ แทนเจ้าเมือง

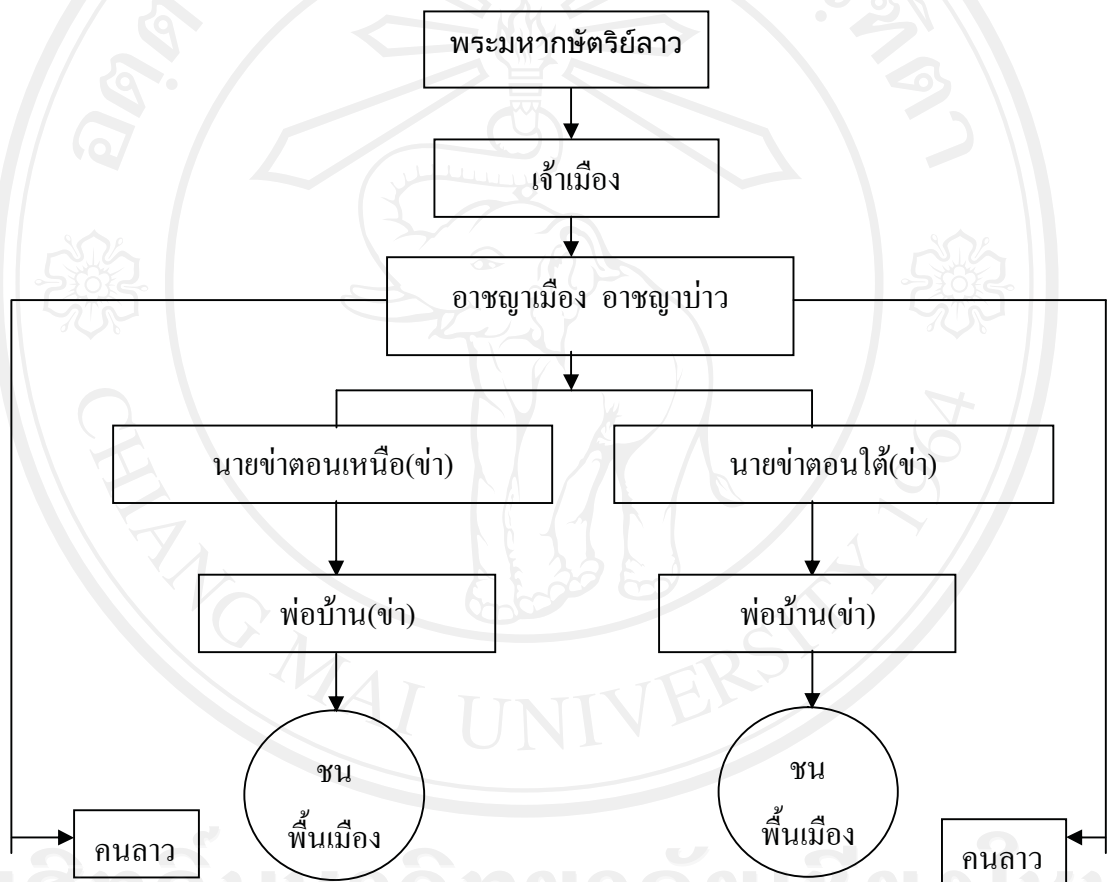
พ.ศ. 2103 อำนาจทางการเมืองของราชสำนักล้านช้างขยายลงมาทางตอนใต้ของราชอาณาจักรอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น บ้านอิดกระปือ ถูกราชสำนักล้านช้างรุกคืบและบีบให้ยอมรับอำนาจ แม้ชนพื้นเมืองจะมีปฏิกิริยาต่อต้านเพื่อขับไล่อิทธิพลของราชสำนักล้านช้างได้หลายครั้ง ในที่สุดต้องยอมรับอำนาจของราชสำนักล้านช้างที่เหนือกว่าในด้านกำลังคนและอาวุธ หากไม่ยอมรับอำนาจลาวก็อาจถูกอาณาจักรเพื่อนบ้าน คืออาณาจักรเวียงจันทน์และอาณาจักรเขมรแผ่อิทธิพลรุกคืบเข้ามายึดบ้านอิดกระปือได้เช่นเดียวกัน บ้านอิดกระปือจึงยอมถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรล้านช้าง แม้บ้านอิดกระปือจะอยู่ภายใต้การปกครองของราชสำนักล้านช้าง แต่บ้านอิดกระปือก็ไม่ได้ถูกแทรกแซงการปกครองภายใน ราชสำนักล้านช้างยังคงให้ผู้ปกครองท้องถิ่นปกครองตามเดิม เพียงแต่เจ้าเมืองจะต้องเกณฑ์ส่วยส่งให้แก่ราชสำนักล้านช้างเท่านั้น

บ้านอิดกระปือถูกแทรกแซงทางการเมืองเมื่อพ.ศ. 2256 ภายใต้อำนาจของพระมหากษัตริย์จำปาสัก อำนาจการปกครองของผู้ปกครองในบ้านอิดกระปือถูกแย่งชิง โดยราชสำนักจำปาสักส่งขุนนางจากศูนย์กลางเข้าไปเป็นเจ้าเมืองแทนผู้ปกครองเดิมที่สืบทอดตำแหน่งกันมาหลายรุ่นแต่งตั้งและขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์จำปาสักโดยตรง ไม่มีอำนาจปกครองตนเองอย่างอิสระเช่นที่ผ่านมา

อาณาจักรจำปาสักเสียเอกราชให้แก่ราชอาณาจักรไทยเมื่อพ.ศ. 2322 แต่กรุงธนบุรียังคงให้เจ้าประเทศราชปกครองตนเอง ยกเว้นการแต่งตั้งเจ้านายระดับสูงที่ต้องได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ไทย เมืองจำปาสักต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายเป็นประจำทุกปี และยกบ้านอิดกระปือให้เป็น “เมืองอัครตะปือ” พร้อมกับแต่งตั้งเจ้าเมืองและอุปฮาดจากนครจำปาสักเข้าไปปกครอง เพื่อควบคุมไพร่ลาวและชนพื้นเมืองทำส่วยทองคำขึ้นต่อเมืองจำปาสัก⁷⁰ เมืองอัครตะปือขึ้นต่อเมืองจำปาสักต่อไปจนถึงพ.ศ. 2324 รัฐบาลไทยจึงเข้าแทรกแซงการปกครองในเมืองอัครตะปือ

⁷⁰ พระสุวรรณวงศา ว่าที่อุปฮาดเมืองอัครตะปือ, คำให้การเรื่องเมืองอัครตะปือ, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 70 เล่ม 44 (พระนคร: องค์กรคำคุณฐา, 2512), หน้า 183.

โดยย้ายเมืองอัตตะปือมาขึ้นตรงต่อรัฐบาลไทยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับเมืองจำปาสักอีกต่อไป และแต่งตั้งผู้ปกครองเมืองอัตตะปือใหม่ ตั้งแต่นั้นมาเมืองอัตตะปือมีระบบการปกครองที่มีแบบแผนชัดเจน คือ ระบบอาญาสี่ ตามจารีตการปกครองแบบล้านช้าง ได้แก่ เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองแสน เมืองจัน และขุนนางลาวอื่นๆ⁷¹

ภาพ 2.4 แผนผังการปกครองในเมืองอัตตะปือ ก่อนตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม

⁷¹ สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), “พงศาวดารเมืองอัตตะปือ”, หน้า 48.

2.4 เศรษฐกิจของเมืองอัตตะปือระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22 ถึง พ.ศ. 2322

เมืองอัตตะปือเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางกายภาพ ส่งผลให้การประกอบอาชีพของคนกลุ่มต่างๆ มีความแตกต่างกันไปตามสภาพทางกายภาพของพื้นที่และความชำนาญของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

เมืองอัตตะปือมีพื้นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก พื้นฐานทางเศรษฐกิจของเมืองจึงเป็นการเกษตรกรรม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ พืชที่นิยมปลูกประกอบไปด้วย ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย ผักและไม้ผลชนิดต่างๆ เผือก มัน ฟักทอง พริกเขียว ฯลฯ ส่วนชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สูง นิยมปลูกข้าวไร่ ผลผลิตทางการเกษตรเพียงพอต่อการบริโภคภายในครัวเรือนและส่งให้แก่เจ้าเมือง

ชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในเขตที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์มักเก็บของป่าและล่าสัตว์ เช่น ช้างป่า ควายป่า หมูป่า แรด เสือ กวาง ค่างแดง กระวานป่า รังผึ้ง หวาย ฯลฯ⁷² ของป่าส่วนใหญ่ ชนพื้นเมืองจะนำไปเป็นส่วยให้แก่ชนชั้นปกครอง หรือนำไปค้าขายแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางเกษตรกรรมและหัตถกรรมของชาวลาวในเมือง และนำไปค้าขายกับพ่อค้าต่างเมือง เช่น เมืองโขง เมืองแสนปาง เมืองจำปาสัก เมืองเวียงจันทน์ เมืองสาละวัน เมืองเชียงแตง รวมถึงพ่อค้าที่เดินทางมาจากอาณาจักรเวียงจันทน์และอาณาจักรเขมร

ชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือมีความชำนาญในการร่อนทองคำตามแม่น้ำเซกองและเซกะหมาน ซึ่งจะมีการร่อนทั้งทางเหนือและทางใต้ของเมืองในช่วงเวลาน้ำลดหลังฤดูเก็บเกี่ยว แต่เมื่อชนพื้นเมืองต้องส่งส่วยทองคำจำนวนมาก จึงต้องร่อนทองคำกันตลอดเวลาเพื่อให้ได้ทองคำในอัตราที่เพียงพอต่อการส่งส่วย การร่อนทองคำ ชนพื้นเมืองผู้หนึ่งจะมีบทบาทในการร่อนทองคำมากกว่าผู้ขาย วิธีร่อนจะใช้จอบตักทรายใส่ใน “บั้ง”⁷³ เติมน้ำลงไปเล็กน้อยแล้วร่อนเป็นวงแหวน จะมีเศษดินที่ปะปนมากับทองคำบั้ง จึงต้องเก็บดินทิ้งให้ได้มากที่สุดจนเหลือแต่ทองคำที่มีดินปะปนอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แล้วนำมาเทใส่กระบอกไม้ไผ่ เมื่อกระบอกไม้ไผ่เต็มก็จะเทสายแร่ทองคำนั้นใส่ในบั้งและร่อนอีกหลายๆรอบด้วยความพากเพียรและระมัดระวัง จนเหลือเศษดินที่

⁷² เอเจียน แอมอนิเย, ทองสมุทร โดเรและสมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. 2438 *Voyage dans le Laos Tome Premier 1895* (อ้างแล้ว), หน้า 89.

⁷³ บั้ง เป็นอุปกรณ์ร่อนทองคำ ทำจากไม้ มีลักษณะเป็นกรวยตื้น ก้นแหลม คล้ายกันกระทะ (โปรดดูรูปในหน้าถัดไป)

ปะปนกับทองคำน้อยที่สุด แล้วใช้ผ้ากรองเอาขี้โคลนและสิ่งสกปรกที่เหลืออก แล้วจึงนำไปตากแห้งในเตาที่ไอร้อน จากนั้นจึงเป็นภาระของผู้ชายที่ต้องเก็บเม็ดดินที่แห้งออกแล้วไปรยผงทองลงบนแผ่นหนังเกลี้ยงๆ ชูดเอาทั้งสองด้าน ไปรยลงใส่เสื่อและในขณะที่เดียวกันจะมีอีกคนหนึ่งคอยเป่าผงทองคำที่ตกลงด้วยท่อเหล็กยาวประมาณหนึ่งศอก เมื่อขจัดสิ่งเจือปนมากับทองคำออกหมดแล้ว ก็จะตกลงเป็นกองเล็กๆบนแผ่นหนัง แล้วใช้ขนนกปัดรวมกัน⁷⁴ ชนพื้นเมืองจะนำทองคำที่ร่อนมาได้ ไปทำเครื่องประดับ นำไปเป็นสินค้าและสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคนลาว เช่น เครื่องนุ่งห่ม เครื่องหัตถกรรม แต่ทองคำส่วนใหญ่จะถูกนำไปเป็นส่วยส่งให้แก่ผู้ปกครองเมืองอัตตะปือเป็นตลาดการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งทางตอนใต้

ภาพ 2.5 “บ้าง” ร่อนทองคำ

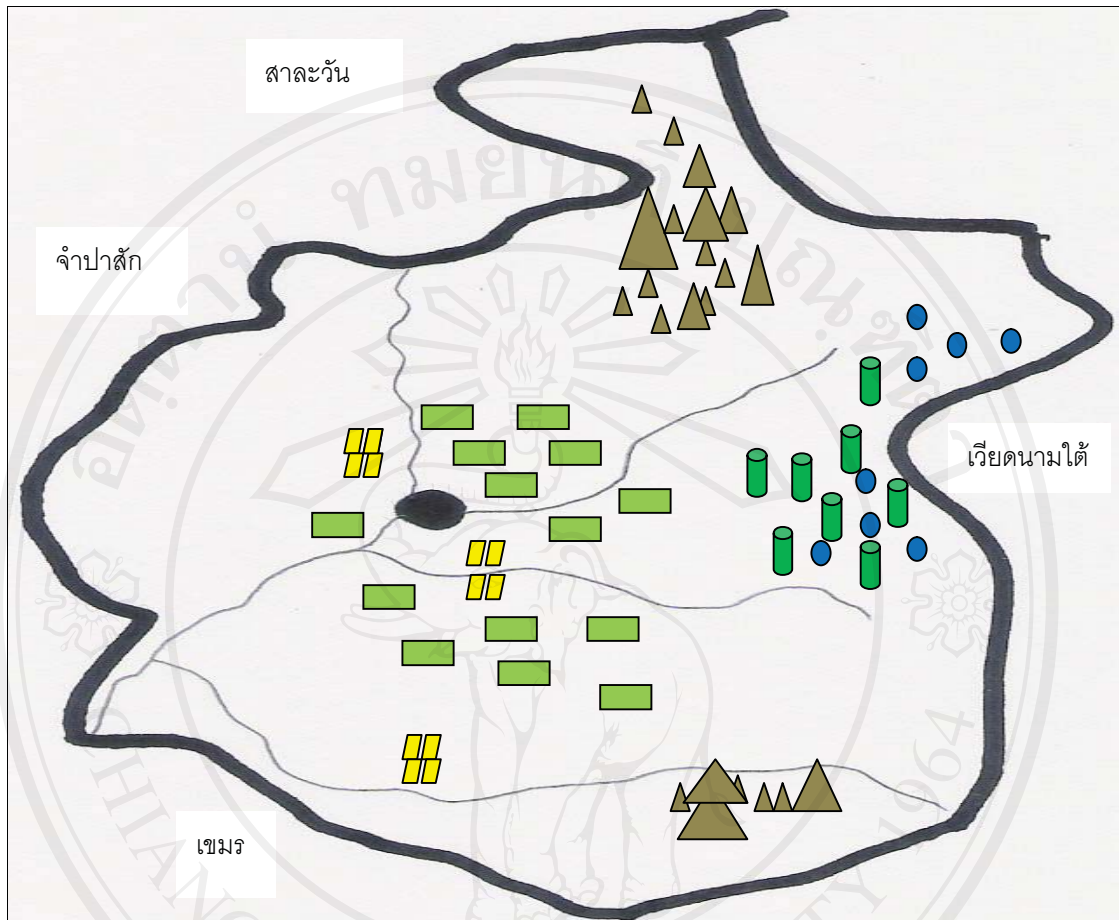
สินค้านำมาค้าขายแลกเปลี่ยนของชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือและชนพื้นเมืองต่างถิ่นที่นำสินค้าเข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนกับชาวลาว ตลาดในเมืองอัตตะปือยังเป็นจุดที่พ่อค้าต่างถิ่น มาแวะพักสินค้าเพื่อส่งต่อไปขายต่างเมืองและอาณาจักรอื่นๆด้วย

สินค้านำมาค้าขายแลกเปลี่ยน มีทั้งสินค้าทางการเกษตรกรรมและหัตถกรรมของชาวลาว เช่น เครื่องนุ่งห่ม ไห ผลผลิตทางการเกษตร ข้าว เกลือ ส่วนสินค้าของชนพื้นเมือง ได้แก่ ทองคำ

⁷⁴ เอเจียน แอมอนิเย, ทองสมุทร โดเร และสมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), บันทึกการเดินทางในลาว ภาคที่หนึ่ง พ.ศ. 2438 *Voyage dans le Laos Tome Premier 1895* (อ้างแล้ว), หน้า 84-85.

สินค้าอีกประเภทหนึ่งที่มีการค้าขายภายในเมืองฮัตตะปือ คือ ทาส สินค้าชนิดนี้เป็นสินค้าของชาวจัดที่ล่าจับคนรอบๆ เมืองฮัตตะปือแล้วนำเข้ามาค้าขายในตัวเมือง⁷⁸ ชนชั้นปกครองลาวมักจะหาซื้อเพื่อนำไปเป็นแรงงานและเข้ารับใช้ หรือพ่อค้าคนกลางชาวลาวนำเครื่องปั้นดินเผา ของจีน เหล็ก และเครื่องใช้อื่นๆ ที่ราคาไม่แพงไปแลกเอาทาส ทองคำ นอแรด และงาช้างของชนพื้นเมืองเพื่อนำไปขายต่อ⁷⁹ ชนชั้นปกครองมีความต้องการสินค้าประเภทนี้มากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับอาณาจักรเพื่อนบ้านคือ พม่า ชาวกว๋ายไทย เวียดนาม และเขมร ก็ต้องการแรงงานจากทาสมากขึ้น ส่งผลให้การค้าขายทาสเฟื่องฟูมากในเมืองฮัตตะปือ

⁷⁹ ຫຼຸບພັນຮັດຕະນະວງ (ແປ), ທ່ານ ເກຣດິ ວັນອຸສຕິຟ ເດິນທາງມາວົງຈັນ 1641-1642, ໜ້າ 2.

ภาพ 2.6 แสดงทรัพยากรในเมืองอัตตะปือ

2.5 การขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้างและกลไกการควบคุมชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือ

ชาวลาวเคลื่อนตัวเข้ายึดครองพื้นที่ทางตอนเหนือของราชอาณาจักรล้านช้างโดยสถาปนาศูนย์กลางอำนาจขึ้นที่เมืองหลวงพระบาง ต่อมาผู้ปกครองลาวพยายามขยายอำนาจลงทางใต้แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จนถึงพ.ศ. 2103 ราชสำนักล้านช้างเริ่มมีนโยบายขยายอำนาจทางการเมืองลงสู่ดินแดนตอนใต้อย่างชัดเจน ด้วยการย้ายศูนย์กลางทางการเมืองจากเมืองหลวงพระบางลงมาไว้ที่นครเวียงจันทน์

สาเหตุของการย้ายเมืองหลวงแห่งใหม่ของราชอาณาจักรล้านช้างได้มีนักวิชาการเสนอไว้บ้างแล้ว ทั้งเหตุผลของการขยายพื้นที่การผลิตอาหารและการค้า เช่น

สิลา วีระวงส์ ได้กล่าวถึงเหตุผลของการย้ายเมืองหลวงสู่นครเวียงจันทน์ว่า สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช ทรงพิจารณาเห็นว่านครเชียงทองเป็นที่คับแคบไม่กว้างขวาง ทั้งเห็นว่าเวียงจันทน์เป็นนครใหญ่มีที่ทำมาหากินกว้างขวาง อุดมด้วยข้าวปลาอาหาร สมควรจะตั้งเป็นมหานครได้⁸⁰

โยชิยุกิ มาซุฮาร่า ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า ความต้องการขยายพื้นที่ในการผลิตอาหารไม่น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญอันดับแรกที่ส่งผลให้ราชสำนักล้านช้างตัดสินใจย้ายเมืองหลวงจากเมืองหลวงพระบางสู่นครเวียงจันทน์ แต่การขยายตัวทางการค้าเป็นสาเหตุที่ทำให้ราชอาณาจักรล้านช้างย้ายราชธานีลงทางใต้มากกว่า⁸¹

ผู้ศึกษาเห็นว่า การสร้างจุลยุทธศาสตร์ในการควบคุมและปกครองชนพื้นเมืองเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ราชสำนักล้านช้างย้ายเมืองหลวงจากตอนเหนือลงสู่ตอนใต้ของราชอาณาจักร เพื่อใช้เป็นจุลยุทธศาสตร์ในการควบคุมชนพื้นเมืองทางตอนใต้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเห็นว่าเป็นชัยภูมิที่เหมาะสม ตั้งอยู่ระหว่างกึ่งกลางของราชอาณาจักรสามารถปกครองได้ทั้งตอนเหนือและตอนใต้

นับตั้งแต่เริ่มสถาปนาราชอาณาจักรล้านช้างเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ล้านช้างพยายามควบคุมชนพื้นเมืองให้อยู่ในอำนาจมาโดยตลอดแต่ยังไม่ประสบ

⁸⁰ สิลา วีระวงส์, *ประวัติศาสตร์ลาว*, สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2539), หน้า 92.

⁸¹ โยชิยุกิ มาซุฮาร่า, *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ของ ราชอาณาจักรล้านช้าง สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17* จาก “รัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป” ไปสู่ “รัฐกึ่งเมืองท่า” (อ้างแล้ว), หน้า 96.

⁸² ຫໍ່ສມ, ດຕຫໍ່ ງຊາດ, ພໍ່ງສາວດານເມ ອົງຫໍ່ ວົງພຣະບາງ (ວົງຈໍ່ ນ: ຫໍ່ສມ, ດຕຫໍ່ ງຊາດ, 1969), ຫໍ່ນໍ້າ 12.

เขมร ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของราชสำนักล้านช้างขณะนั้นที่ต้องการควบคุมชนพื้นเมืองทางตอนใต้ไว้ในอำนาจทั้งหมด

การขยายอำนาจของราชสำนักล้านช้างสู่เมืองอัตตะปือ ได้ปรากฏในความทรงจำของชาวเมืองอัตตะปือเล่าสืบต่อกันมาเป็นตำนานกล่าวถึงวีรบุรุษชาวลาวชื่อ “พระไชย” ซึ่งพระไชยเป็นใคร มาจากไหนนั้นไม่ปรากฏแน่ชัด แต่เป็นบุคคลที่ชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือเชื่อว่าเป็นผู้นำชนพื้นเมืองเผ่าต่างๆตั้งบ้านอิดกระปือขึ้น⁸³ ดังนั้นชาวลาวในตำนานผู้นี้จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของอำนาจล้านช้างที่แผ่อิทธิพลลงมาครอบครองเมืองอัตตะปือพร้อมๆกับการหลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวลาวบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเซกองและแม่น้ำเซกะหมานในเมืองอัตตะปือ เมื่อราชสำนักล้านช้างขยายอำนาจลงทางใต้ได้สำเร็จ ผู้ปกครองได้พยายามนำกลไกต่างๆมาเป็นเครื่องมือในการควบคุมชนพื้นเมืองทางตอนใต้ กลไกที่สำคัญในการควบคุมและหล่อหลอมชนพื้นเมืองได้แก่ กลไกทางศาสนาและวรรณกรรม

2.5.1 กลไกทางศาสนา

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ราชอาณาจักรล้านช้างเมื่อใดนั้น ยังไม่มีหลักฐานที่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน แต่จากตำนานทางศาสนา ศาสนาสถานและพุทธศิลปะต่างๆได้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่ก่อนที่ราชอาณาจักรล้านช้างจะถือกำเนิดขึ้น ซึ่งบริเวณที่ราบลุ่มเวียงจันทน์ลงไปถึงทางใต้สุดของราชอาณาจักรล้านช้างพบหลักฐานที่เป็นศิลาจารึก โบราณสถานและพระพุทธรูปหลายชิ้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้แผ่เข้ามาและได้รับความเชื่อถือจากราษฎรอย่างกว้างขวาง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรเขมร ทรงนับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานอย่างเคร่งครัดและเผยแผ่ออกไปยังดินแดนต่างๆที่อยู่ในอิทธิพลของเขมร เช่น ลพบุรี ภาคอีสานของไทย เวียงจันทน์และเวียงคำ สำหรับเวียงจันทน์และเวียงคำนั้น พบหลักฐานที่เป็นศิลาจารึกภาษาสันสกฤตที่กล่าวถึงการสร้างโรงพยาบาลและรายละเอียดต่างๆ ชื่อหมอ ชื่อผู้ช่วยหมอ เครื่องมือการผลิตยาและยังพบพระพุทธรูปหลายชิ้น⁸⁴ หลักฐานเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ดินแดนลาวตั้งแต่เวียงจันทน์จนถึงใต้สุดของ

⁸³ สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), “พงศาวดารเมืองอัตตะปือ”, หน้า 46.

⁸⁴ ส. ฌอน โปทัว สาน, *ปะทอ ักฮาดลาว (ด ักทอ บ ะปะจ, บ ัน)* (อ้างแล้ว), หน้า 121.

ราชอาณาจักรได้รับเอาพระพุทธศาสนาแบบมหายานจากเขมรเข้ามาแล้ว ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 พระพุทธศาสนานิกายมหายานในอาณาจักรเขมรได้เสื่อมถอยลง พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นและเข้ามาแทนที่ อิทธิพลของพระพุทธศาสนานิกายมหายานในดินแดนตอนใต้ของราชอาณาจักรล้านช้างจึงค่อยๆเสื่อมถอยลงไปด้วย ประชาชนจึงหันมานับถือผีบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของตนมากกว่า

ส่วนการนับถือศาสนาของลาวตอนเหนือ เริ่มแรกชาวลาวนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานในจีนเนื่องจากมีอาณาเขตและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ภายหลังถูกชาติจีนรุกไล่จนต้องถอยลงใต้และอพยพเข้าสู่ดินแดนล้านช้างเข้ามาปะปนกับชนพื้นเมือง การนับถือศาสนาแบบเดิมได้จัดจางไป แต่ยังคงมีการนับถือผีตามความเชื่อดั้งเดิมของตน⁸⁵ ภายหลังที่พระเจ้าฟ้างุ้มรวบรวมอาณาจักรลาวเป็นปึกแผ่นแล้ว ประชาชนลาวทางตอนเหนือยังคงนับถือ ผีสง เทวดาและผีบรรพบุรุษอยู่ พระองค์จึงได้นำพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์จากอาณาจักรเขมรเข้ามาประดิษฐานในราชอาณาจักรล้านช้างเป็นครั้งแรก⁸⁶ ซึ่งในยุคนี้เป็นยุคที่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในอาณาจักรเขมร

พระเจ้าฟ้างุ้มมีความพยายามที่จะอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการดึงดูดกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ให้มาอยู่ในกรอบวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการใช้พระพุทธศาสนาเพื่อประสานความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกับชนพื้นเมืองมากนัก พระพุทธศาสนาเป็นเพียงปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างบารมีและพลังอำนาจทางการเมืองให้แก่พระมหากษัตริย์ลาว ให้มีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเกรงขาม พระพุทธศาสนาจึงได้รับการยอมรับเพียงบางส่วนในเรื่องของพิธีกรรมเท่านั้น⁸⁷ ชนชั้นปกครองจึงนำพระพุทธศาสนามาปรับและผสมผสานเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าต่างๆ แล้วกำหนดพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อควบคุมคนในสังคม ให้คนกลุ่มต่างๆ ได้ปฏิบัติร่วมกัน เป็นการช่วยลดความแตกแยกของกลุ่มคนได้ในระดับหนึ่ง เช่น การบวงสรวงเทวดาอารักษ์ การบวงสรวงหลัก

⁸⁵ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, *พระพุทธศาสนาในลาว* (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, 2545), หน้า 10.

⁸⁶ สิวา อธิระวัจฉวนอน ฮ, *แบบสั กดา, น อิบาณข, นบ รมธาดาบท ิธาดุ สะบ ับท ี 1* *ปอ ัตสวตธ าวอ สะบ ับเด ิม* (กรุงเทพฯ มมะกาน, 2510), หน้า 64.

⁸⁷ โสภี อุ่นทะยา, *กฎหมายโบราณลาว : สังคมลาว ปี ค.ศ. 1353-1695*, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาโทศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551, หน้า 70.

เมือง การไหว้ผีเถน ผีบรรพบุรุษ และประเพณีงานบุญต่างๆ เป็นความพยายามที่จะหล่อหลอมชนพื้นเมืองบางกลุ่มให้รับพระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องละทิ้งความเชื่อดั้งเดิม

พระพุทธศาสนาเริ่มมีบทบาทในการควบคุมชนพื้นเมืองทางตอนเหนืออย่างมากตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 โดยอาศัยรูปแบบการจذبชนพื้นเมืองแบบตำนานทางศาสนาที่ใช้สร้างวรรณกรรมทางการเมือง คือ การประพันธ์นิทานขุนบุญมลฉบับแรก⁸⁸ ใช้วัดเป็นศูนย์รวมประชาชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแพร่ ปลุกฝังความเชื่อเรื่องนิทานขุนบุญมลไปสู่ราษฎรทุกชนเผ่า

การสร้างวัดวาอารามต่างๆ เชื่อว่า แรงงานในการสร้างศาสนสถานมีบางส่วนที่เป็นแรงงานของชนพื้นเมืองและได้มีการกลบนาชนพื้นเมืองให้เป็นข้าพระอีกด้วย ชนชั้นปกครองลาวยังสร้างพิธีกรรมฝ่ายราชสำนักขึ้นมาเพิ่ม โดยมีการผสมผสานแนวคิดของพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมเข้าด้วยกัน เช่น การจำลองภาพประวัติศาสตร์ตามนิทานขุนบุญมลตอนการเข้ามามีอำนาจของราชวงศ์เถนแทนวงศ์ของชนพื้นเมืองเดิม คือ พิธีแห่หมากหมั้นหมากยิ่น เราไม่ทราบแน่ชัดว่าพิธีกรรมดังกล่าวนี้เริ่มปฏิบัติกันมาตั้งแต่เมื่อใดแน่ แต่ชนพื้นเมืองในปัจจุบันจดจำและเล่าเรื่องราวของพิธีกรรมนี้ต่อกันมาว่า เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยโบราณ

สันนิษฐานเบื้องต้นว่า พิธีแห่หมากหมั้นหมากยิ่นเป็นพิธีกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นหลังจากการประพันธ์นิทานขุนบุญมลในสมัยพระวิสุทธราช เนื่องจากตำนานน้ำเต้าปุงเป็นตำนานบันทึกที่อยู่ในพื้นขุนบุญม โดยพิธีแห่หมากหมั้นหมากยิ่นได้มีรากฐานแนวความคิดมาจากนิทานน้ำเต้าปุง ซึ่งชนชั้นปกครองลาวได้สร้างขึ้นเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างชาวลาวและชาวพื้นเมืองไว้ว่า ชาวข่าออกมาจากน้ำเต้าก่อนเป็นที่ ชาวไท-ลาวออกมาทีหลังเป็นน้อง เมื่อน้องมีสิทธิในการปกครองบ้านเมืองและมีวาสนาดีกว่าญาติผู้พี่ ชนพื้นเมืองจึงต้องสนับสนุนน้องให้ปกครองบ้านเมืองได้อย่างปกติสุข เมื่อถึงวันปีใหม่วาลาว ชนพื้นเมืองจะต้องนำเครื่องบรรณาการหรือหมากหมั้นหมากยิ่นมาถวายพระมหากษัตริย์ลาว และมีขบวนแห่ไปยังพระราชวัง กษัตริย์ลาวได้จัดพิธีต้อนรับ โดยมีการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้แก่ชนพื้นเมือง พร้อมทั้งเปลื้องเครื่องทรงมอบให้แก่ชนพื้นเมืองเพื่อแสดงความขอบคุณต่อญาติผู้พี่ เป็นการแสดงการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างชาวลาวกับชนพื้นเมือง⁸⁹

⁸⁸ บั๊ว ' แสงอำ อภิธรรมาจารย์, *ฉบับละดิวา* (ฉบับพิมพ์: ๒๕๓๖) ๖๖ : ๖๗, ๖๘ : ๖๙, ๗๐ : ๗๑, ๗๒ : ๗๓, ๗๔ : ๗๕, ๗๖ : ๗๗, ๗๘ : ๗๙, ๘๐ : ๘๑, ๘๒ : ๘๓, ๘๔ : ๘๕, ๘๖ : ๘๗, ๘๘ : ๘๙, ๙๐ : ๙๑, ๙๒ : ๙๓, ๙๔ : ๙๕, ๙๖ : ๙๗, ๙๘ : ๙๙, ๑๐๐ : ๑๐๑, ๑๐๒ : ๑๐๓, ๑๐๔ : ๑๐๕, ๑๐๖ : ๑๐๗, ๑๐๘ : ๑๐๙, ๑๑๐ : ๑๑๑, ๑๑๒ : ๑๑๓, ๑๑๔ : ๑๑๕, ๑๑๖ : ๑๑๗, ๑๑๘ : ๑๑๙, ๑๒๐ : ๑๒๑, ๑๒๒ : ๑๒๓, ๑๒๔ : ๑๒๕, ๑๒๖ : ๑๒๗, ๑๒๘ : ๑๒๙, ๑๓๐ : ๑๓๑, ๑๓๒ : ๑๓๓, ๑๓๔ : ๑๓๕, ๑๓๖ : ๑๓๗, ๑๓๘ : ๑๓๙, ๑๔๐ : ๑๔๑, ๑๔๒ : ๑๔๓, ๑๔๔ : ๑๔๕, ๑๔๖ : ๑๔๗, ๑๔๘ : ๑๔๙, ๑๕๐ : ๑๕๑, ๑๕๒ : ๑๕๓, ๑๕๔ : ๑๕๕, ๑๕๖ : ๑๕๗, ๑๕๘ : ๑๕๙, ๑๖๐ : ๑๖๑, ๑๖๒ : ๑๖๓, ๑๖๔ : ๑๖๕, ๑๖๖ : ๑๖๗, ๑๖๘ : ๑๖๙, ๑๗๐ : ๑๗๑, ๑๗๒ : ๑๗๓, ๑๗๔ : ๑๗๕, ๑๗๖ : ๑๗๗, ๑๗๘ : ๑๗๙, ๑๘๐ : ๑๘๑, ๑๘๒ : ๑๘๓, ๑๘๔ : ๑๘๕, ๑๘๖ : ๑๘๗, ๑๘๘ : ๑๘๙, ๑๙๐ : ๑๙๑, ๑๙๒ : ๑๙๓, ๑๙๔ : ๑๙๕, ๑๙๖ : ๑๙๗, ๑๙๘ : ๑๙๙, ๒๐๐ : ๒๐๑, ๒๐๒ : ๒๐๓, ๒๐๔ : ๒๐๕, ๒๐๖ : ๒๐๗, ๒๐๘ : ๒๐๙, ๒๑๐ : ๒๑๑, ๒๑๒ : ๒๑๓, ๒๑๔ : ๒๑๕, ๒๑๖ : ๒๑๗, ๒๑๘ : ๒๑๙, ๒๒๐ : ๒๒๑, ๒๒๒ : ๒๒๓, ๒๒๔ : ๒๒๕, ๒๒๖ : ๒๒๗, ๒๒๘ : ๒๒๙, ๒๓๐ : ๒๓๑, ๒๓๒ : ๒๓๓, ๒๓๔ : ๒๓๕, ๒๓๖ : ๒๓๗, ๒๓๘ : ๒๓๙, ๒๔๐ : ๒๔๑, ๒๔๒ : ๒๔๓, ๒๔๔ : ๒๔๕, ๒๔๖ : ๒๔๗, ๒๔๘ : ๒๔๙, ๒๕๐ : ๒๕๑, ๒๕๒ : ๒๕๓, ๒๕๔ : ๒๕๕, ๒๕๖ : ๒๕๗, ๒๕๘ : ๒๕๙, ๒๖๐ : ๒๖๑, ๒๖๒ : ๒๖๓, ๒๖๔ : ๒๖๕, ๒๖๖ : ๒๖๗, ๒๖๘ : ๒๖๙, ๒๗๐ : ๒๗๑, ๒๗๒ : ๒๗๓, ๒๗๔ : ๒๗๕, ๒๗๖ : ๒๗๗, ๒๗๘ : ๒๗๙, ๒๘๐ : ๒๘๑, ๒๘๒ : ๒๘๓, ๒๘๔ : ๒๘๕, ๒๘๖ : ๒๘๗, ๒๘๘ : ๒๘๙, ๒๙๐ : ๒๙๑, ๒๙๒ : ๒๙๓, ๒๙๔ : ๒๙๕, ๒๙๖ : ๒๙๗, ๒๙๘ : ๒๙๙, ๓๐๐ : ๓๐๑, ๓๐๒ : ๓๐๓, ๓๐๔ : ๓๐๕, ๓๐๖ : ๓๐๗, ๓๐๘ : ๓๐๙, ๓๑๐ : ๓๑๑, ๓๑๒ : ๓๑๓, ๓๑๔ : ๓๑๕, ๓๑๖ : ๓๑๗, ๓๑๘ : ๓๑๙, ๓๒๐ : ๓๒๑, ๓๒๒ : ๓๒๓, ๓๒๔ : ๓๒๕, ๓๒๖ : ๓๒๗, ๓๒๘ : ๓๒๙, ๓๓๐ : ๓๓๑, ๓๓๒ : ๓๓๓, ๓๓๔ : ๓๓๕, ๓๓๖ : ๓๓๗, ๓๓๘ : ๓๓๙, ๓๔๐ : ๓๔๑, ๓๔๒ : ๓๔๓, ๓๔๔ : ๓๔๕, ๓๔๖ : ๓๔๗, ๓๔๘ : ๓๔๙, ๓๕๐ : ๓๕๑, ๓๕๒ : ๓๕๓, ๓๕๔ : ๓๕๕, ๓๕๖ : ๓๕๗, ๓๕๘ : ๓๕๙, ๓๖๐ : ๓๖๑, ๓๖๒ : ๓๖๓, ๓๖๔ : ๓๖๕, ๓๖๖ : ๓๖๗, ๓๖๘ : ๓๖๙, ๓๗๐ : ๓๗๑, ๓๗๒ : ๓๗๓, ๓๗๔ : ๓๗๕, ๓๗๖ : ๓๗๗, ๓๗๘ : ๓๗๙, ๓๘๐ : ๓๘๑, ๓๘๒ : ๓๘๓, ๓๘๔ : ๓๘๕, ๓๘๖ : ๓๘๗, ๓๘๘ : ๓๘๙, ๓๙๐ : ๓๙๑, ๓๙๒ : ๓๙๓, ๓๙๔ : ๓๙๕, ๓๙๖ : ๓๙๗, ๓๙๘ : ๓๙๙, ๔๐๐ : ๔๐๑, ๔๐๒ : ๔๐๓, ๔๐๔ : ๔๐๕, ๔๐๖ : ๔๐๗, ๔๐๘ : ๔๐๙, ๔๑๐ : ๔๑๑, ๔๑๒ : ๔๑๓, ๔๑๔ : ๔๑๕, ๔๑๖ : ๔๑๗, ๔๑๘ : ๔๑๙, ๔๒๐ : ๔๒๑, ๔๒๒ : ๔๒๓, ๔๒๔ : ๔๒๕, ๔๒๖ : ๔๒๗, ๔๒๘ : ๔๒๙, ๔๓๐ : ๔๓๑, ๔๓๒ : ๔๓๓, ๔๓๔ : ๔๓๕, ๔๓๖ : ๔๓๗, ๔๓๘ : ๔๓๙, ๔๔๐ : ๔๔๑, ๔๔๒ : ๔๔๓, ๔๔๔ : ๔๔๕, ๔๔๖ : ๔๔๗, ๔๔๘ : ๔๔๙, ๔๕๐ : ๔๕๑, ๔๕๒ : ๔๕๓, ๔๕๔ : ๔๕๕, ๔๕๖ : ๔๕๗, ๔๕๘ : ๔๕๙, ๔๖๐ : ๔๖๑, ๔๖๒ : ๔๖๓, ๔๖๔ : ๔๖๕, ๔๖๖ : ๔๖๗, ๔๖๘ : ๔๖๙, ๔๗๐ : ๔๗๑, ๔๗๒ : ๔๗๓, ๔๗๔ : ๔๗๕, ๔๗๖ : ๔๗๗, ๔๗๘ : ๔๗๙, ๔๘๐ : ๔๘๑, ๔๘๒ : ๔๘๓, ๔๘๔ : ๔๘๕, ๔๘๖ : ๔๘๗, ๔๘๘ : ๔๘๙, ๔๙๐ : ๔๙๑, ๔๙๒ : ๔๙๓, ๔๙๔ : ๔๙๕, ๔๙๖ : ๔๙๗, ๔๙๘ : ๔๙๙, ๕๐๐ : ๕๐๑, ๕๐๒ : ๕๐๓, ๕๐๔ : ๕๐๕, ๕๐๖ : ๕๐๗, ๕๐๘ : ๕๐๙, ๕๑๐ : ๕๑๑, ๕๑๒ : ๕๑๓, ๕๑๔ : ๕๑๕, ๕๑๖ : ๕๑๗, ๕๑๘ : ๕๑๙, ๕๒๐ : ๕๒๑, ๕๒๒ : ๕๒๓, ๕๒๔ : ๕๒๕, ๕๒๖ : ๕๒๗, ๕๒๘ : ๕๒๙, ๕๓๐ : ๕๓๑, ๕๓๒ : ๕๓๓, ๕๓๔ : ๕๓๕, ๕๓๖ : ๕๓๗, ๕๓๘ : ๕๓๙, ๕๔๐ : ๕๔๑, ๕๔๒ : ๕๔๓, ๕๔๔ : ๕๔๕, ๕๔๖ : ๕๔๗, ๕๔๘ : ๕๔๙, ๕๕๐ : ๕๕๑, ๕๕๒ : ๕๕๓, ๕๕๔ : ๕๕๕, ๕๕๖ : ๕๕๗, ๕๕๘ : ๕๕๙, ๕๖๐ : ๕๖๑, ๕๖๒ : ๕๖๓, ๕๖๔ : ๕๖๕, ๕๖๖ : ๕๖๗, ๕๖๘ : ๕๖๙, ๕๗๐ : ๕๗๑, ๕๗๒ : ๕๗๓, ๕๗๔ : ๕๗๕, ๕๗๖ : ๕๗๗, ๕๗๘ : ๕๗๙, ๕๘๐ : ๕๘๑, ๕๘๒ : ๕๘๓, ๕๘๔ : ๕๘๕, ๕๘๖ : ๕๘๗, ๕๘๘ : ๕๘๙, ๕๙๐ : ๕๙๑, ๕๙๒ : ๕๙๓, ๕๙๔ : ๕๙๕, ๕๙๖ : ๕๙๗, ๕๙๘ : ๕๙๙, ๖๐๐ : ๖๐๑, ๖๐๒ : ๖๐๓, ๖๐๔ : ๖๐๕, ๖๐๖ : ๖๐๗, ๖๐๘ : ๖๐๙, ๖๑๐ : ๖๑๑, ๖๑๒ : ๖๑๓, ๖๑๔ : ๖๑๕, ๖๑๖ : ๖๑๗, ๖๑๘ : ๖๑๙, ๖๒๐ : ๖๒๑, ๖๒๒ : ๖๒๓, ๖๒๔ : ๖๒๕, ๖๒๖ : ๖๒๗, ๖๒๘ : ๖๒๙, ๖๓๐ : ๖๓๑, ๖๓๒ : ๖๓๓, ๖๓๔ : ๖๓๕, ๖๓๖ : ๖๓๗, ๖๓๘ : ๖๓๙, ๖๔๐ : ๖๔๑, ๖๔๒ : ๖๔๓, ๖๔๔ : ๖๔๕, ๖๔๖ : ๖๔๗, ๖๔๘ : ๖๔๙, ๖๕๐ : ๖๕๑, ๖๕๒ : ๖๕๓, ๖๕๔ : ๖๕๕, ๖๕๖ : ๖๕๗, ๖๕๘ : ๖๕๙, ๖๖๐ : ๖๖๑, ๖๖๒ : ๖๖๓, ๖๖๔ : ๖๖๕, ๖๖๖ : ๖๖๗, ๖๖๘ : ๖๖๙, ๖๗๐ : ๖๗๑, ๖๗๒ : ๖๗๓, ๖๗๔ : ๖๗๕, ๖๗๖ : ๖๗๗, ๖๗๘ : ๖๗๙, ๖๘๐ : ๖๘๑, ๖๘๒ : ๖๘๓, ๖๘๔ : ๖๘๕, ๖๘๖ : ๖๘๗, ๖๘๘ : ๖๘๙, ๖๙๐ : ๖๙๑, ๖๙๒ : ๖๙๓, ๖๙๔ : ๖๙๕, ๖๙๖ : ๖๙๗, ๖๙๘ : ๖๙๙, ๗๐๐ : ๗๐๑, ๗๐๒ : ๗๐๓, ๗๐๔ : ๗๐๕, ๗๐๖ : ๗๐๗, ๗๐๘ : ๗๐๙, ๗๑๐ : ๗๑๑, ๗๑๒ : ๗๑๓, ๗๑๔ : ๗๑๕, ๗๑๖ : ๗๑๗, ๗๑๘ : ๗๑๙, ๗๒๐ : ๗๒๑, ๗๒๒ : ๗๒๓, ๗๒๔ : ๗๒๕, ๗๒๖ : ๗๒๗, ๗๒๘ : ๗๒๙, ๗๓๐ : ๗๓๑, ๗๓๒ : ๗๓๓, ๗๓๔ : ๗๓๕, ๗๓๖ : ๗๓๗, ๗๓๘ : ๗๓๙, ๗๔๐ : ๗๔๑, ๗๔๒ : ๗๔๓, ๗๔๔ : ๗๔๕, ๗๔๖ : ๗๔๗, ๗๔๘ : ๗๔๙, ๗๕๐ : ๗๕๑, ๗๕๒ : ๗๕๓, ๗๕๔ : ๗๕๕, ๗๕๖ : ๗๕๗, ๗๕๘ : ๗๕๙, ๗๖๐ : ๗๖๑, ๗๖๒ : ๗๖๓, ๗๖๔ : ๗๖๕, ๗๖๖ : ๗๖๗, ๗๖๘ : ๗๖๙, ๗๗๐ : ๗๗๑, ๗๗๒ : ๗๗๓, ๗๗๔ : ๗๗๕, ๗๗๖ : ๗๗๗, ๗๗๘ : ๗๗๙, ๗๘๐ : ๗๘๑, ๗๘๒ : ๗๘๓, ๗๘๔ : ๗๘๕, ๗๘๖ : ๗๘๗, ๗๘๘ : ๗๘๙, ๗๙๐ : ๗๙๑, ๗๙๒ : ๗๙๓, ๗๙๔ : ๗๙๕, ๗๙๖ : ๗๙๗, ๗๙๘ : ๗๙๙, ๘๐๐ : ๘๐๑, ๘๐๒ : ๘๐๓, ๘๐๔ : ๘๐๕, ๘๐๖ : ๘๐๗, ๘๐๘ : ๘๐๙, ๘๑๐ : ๘๑๑, ๘๑๒ : ๘๑๓, ๘๑๔ : ๘๑๕, ๘๑๖ : ๘๑๗, ๘๑๘ : ๘๑๙, ๘๒๐ : ๘๒๑, ๘๒๒ : ๘๒๓, ๘๒๔ : ๘๒๕, ๘๒๖ : ๘๒๗, ๘๒๘ : ๘๒๙, ๘๓๐ : ๘๓๑, ๘๓๒ : ๘๓๓, ๘๓๔ : ๘๓๕, ๘๓๖ : ๘๓๗, ๘๓๘ : ๘๓๙, ๘๔๐ : ๘๔๑, ๘๔๒ : ๘๔๓, ๘๔๔ : ๘๔๕, ๘๔๖ : ๘๔๗, ๘๔๘ : ๘๔๙, ๘๕๐ : ๘๕๑, ๘๕๒ : ๘๕๓, ๘๕๔ : ๘๕๕, ๘๕๖ : ๘๕๗, ๘๕๘ : ๘๕๙, ๘๖๐ : ๘๖๑, ๘๖๒ : ๘๖๓, ๘๖๔ : ๘๖๕, ๘๖๖ : ๘๖๗, ๘๖๘ : ๘๖๙, ๘๗๐ : ๘๗๑, ๘๗๒ : ๘๗๓, ๘๗๔ : ๘๗๕, ๘๗๖ : ๘๗๗, ๘๗๘ : ๘๗๙, ๘๘๐ : ๘๘๑, ๘๘๒ : ๘๘๓, ๘๘๔ : ๘๘๕, ๘๘๖ : ๘๘๗, ๘๘๘ : ๘๘๙, ๘๙๐ : ๘๙๑, ๘๙๒ : ๘๙๓, ๘๙๔ : ๘๙๕, ๘๙๖ : ๘๙๗, ๘๙๘ : ๘๙๙, ๙๐๐ : ๙๐๑, ๙๐๒ : ๙๐๓, ๙๐๔ : ๙๐๕, ๙๐๖ : ๙๐๗, ๙๐๘ : ๙๐๙, ๙๑๐ : ๙๑๑, ๙๑๒ : ๙๑๓, ๙๑๔ : ๙๑๕, ๙๑๖ : ๙๑๗, ๙๑๘ : ๙๑๙, ๙๒๐ : ๙๒๑, ๙๒๒ : ๙๒๓, ๙๒๔ : ๙๒๕, ๙๒๖ : ๙๒๗, ๙๒๘ : ๙๒๙, ๙๓๐ : ๙๓๑, ๙๓๒ : ๙๓๓, ๙๓๔ : ๙๓๕, ๙๓๖ : ๙๓๗, ๙๓๘ : ๙๓๙, ๙๔๐ : ๙๔๑, ๙๔๒ : ๙๔๓, ๙๔๔ : ๙๔๕, ๙๔๖ : ๙๔๗, ๙๔๘ : ๙๔๙, ๙๕๐ : ๙๕๑, ๙๕๒ : ๙๕๓, ๙๕๔ : ๙๕๕, ๙๕๖ : ๙๕๗, ๙๕๘ : ๙๕๙, ๙๖๐ : ๙๖๑, ๙๖๒ : ๙๖๓, ๙๖๔ : ๙๖๕, ๙๖๖ : ๙๖๗, ๙๖๘ : ๙๖๙, ๙๗๐ : ๙๗๑, ๙๗๒ : ๙๗๓, ๙๗๔ : ๙๗๕, ๙๗๖ : ๙๗๗, ๙๗๘ : ๙๗๙, ๙๘๐ : ๙๘๑, ๙๘๒ : ๙๘๓, ๙๘๔ : ๙๘๕, ๙๘๖ : ๙๘๗, ๙๘๘ : ๙๘๙, ๙๙๐ : ๙๙๑, ๙๙๒ : ๙๙๓, ๙๙๔ : ๙๙๕, ๙๙๖ : ๙๙๗, ๙๙๘ : ๙๙๙, ๑๐๐๐ : ๑๐๐๑, ๑๐๐๒ : ๑๐๐๓, ๑๐๐๔ : ๑๐๐๕, ๑๐๐๖ : ๑๐๐๗, ๑๐๐๘ : ๑๐๐๙, ๑๐๑๐ : ๑๐๑๑, ๑๐๑๒ : ๑๐๑๓, ๑๐๑๔ : ๑๐๑๕, ๑๐๑๖ : ๑๐๑๗, ๑๐๑๘ : ๑๐๑๙, ๑๐๒๐ : ๑๐๒๑, ๑๐๒๒ : ๑๐๒๓, ๑๐๒๔ : ๑๐๒๕, ๑๐๒๖ : ๑๐๒๗, ๑๐๒๘ : ๑๐๒๙, ๑๐๓๐ : ๑๐๓๑, ๑๐๓๒ : ๑๐๓๓, ๑๐๓๔ : ๑๐๓๕, ๑๐๓๖ : ๑๐๓๗, ๑๐๓๘ : ๑๐๓๙, ๑๐๔๐ : ๑๐๔๑, ๑๐๔๒ : ๑๐๔๓, ๑๐๔๔ : ๑๐๔๕, ๑๐๔๖ : ๑๐๔๗, ๑๐๔๘ : ๑๐๔๙, ๑๐๕๐ : ๑๐๕๑, ๑๐๕๒ : ๑๐๕๓, ๑๐๕๔ : ๑๐๕๕, ๑๐๕๖ : ๑๐๕๗, ๑๐๕๘ : ๑๐๕๙, ๑๐๖๐ : ๑๐๖๑, ๑๐๖๒ : ๑๐๖๓, ๑๐๖๔ : ๑๐๖๕, ๑๐๖๖ : ๑๐๖๗, ๑๐๖๘ : ๑๐๖๙, ๑๐๗๐ : ๑๐๗๑, ๑๐๗๒ : ๑๐๗๓, ๑๐๗๔ : ๑๐๗๕, ๑๐๗๖ : ๑๐๗๗, ๑๐๗๘ : ๑๐๗๙, ๑๐๘๐ : ๑๐๘๑, ๑๐๘๒ : ๑๐๘๓, ๑๐๘๔ : ๑๐๘๕, ๑๐๘๖ : ๑๐๘๗, ๑๐๘๘ : ๑๐๘๙, ๑๐๙๐ : ๑๐๙๑, ๑๐๙๒ : ๑๐๙๓, ๑๐๙๔ : ๑๐๙๕, ๑๐๙๖ : ๑๐๙๗, ๑๐๙๘ : ๑๐๙๙, ๑๑๐๐ : ๑๑๐๑, ๑๑๐๒ : ๑๑๐๓, ๑๑๐๔ : ๑๑๐๕, ๑๑๐๖ : ๑๑๐๗, ๑๑๐๘ : ๑๑๐๙, ๑๑๑๐ : ๑๑๑๑, ๑๑๑๒ : ๑๑๑๓, ๑๑๑๔ : ๑๑๑๕, ๑๑๑๖ : ๑๑๑๗, ๑๑๑๘ : ๑๑๑๙, ๑๑๒๐ : ๑๑๒๑, ๑๑๒๒ : ๑๑๒๓, ๑๑๒๔ : ๑๑๒๕, ๑๑๒๖ : ๑๑๒๗, ๑๑๒๘ : ๑๑๒๙, ๑๑๓๐ : ๑๑๓๑, ๑๑๓๒ : ๑๑๓๓, ๑๑๓๔ : ๑๑๓๕, ๑๑๓๖ : ๑๑๓๗, ๑๑๓๘ : ๑๑๓๙, ๑๑๔๐ : ๑๑๔๑, ๑๑๔๒ : ๑๑๔๓, ๑๑๔๔ : ๑๑๔๕, ๑๑๔๖ : ๑๑๔๗, ๑๑๔๘ : ๑๑๔๙, ๑๑๕๐ : ๑๑๕๑, ๑๑๕๒ : ๑๑๕๓, ๑๑๕๔ : ๑๑๕๕, ๑๑๕๖ : ๑๑๕๗, ๑๑๕๘ : ๑๑๕๙, ๑๑๖๐ : ๑๑๖๑, ๑๑๖๒ : ๑๑๖๓, ๑๑๖๔ : ๑๑๖๕, ๑๑๖๖ : ๑๑๖๗, ๑๑๖๘ : ๑๑๖๙, ๑๑๗๐ : ๑๑๗๑, ๑๑๗๒ : ๑๑๗๓, ๑๑๗๔ : ๑๑๗๕, ๑๑๗๖ : ๑๑๗๗, ๑๑๗๘ : ๑๑๗๙, ๑๑๘๐ : ๑๑๘๑, ๑๑๘๒ : ๑๑๘๓, ๑๑๘๔ : ๑๑๘๕, ๑๑๘๖ : ๑๑๘๗, ๑๑๘๘ : ๑๑๘๙, ๑๑๙๐ : ๑๑๙๑, ๑๑๙๒ : ๑๑๙๓, ๑๑๙๔ : ๑๑๙๕, ๑๑๙๖ : ๑๑๙๗, ๑๑๙๘ : ๑๑๙๙, ๑๒๐๐ : ๑๒๐๑, ๑๒๐๒ : ๑๒๐๓, ๑๒๐๔ : ๑๒๐๕, ๑๒๐๖ : ๑๒๐๗, ๑๒๐๘ : ๑๒๐๙, ๑๒๑๐ : ๑๒๑๑, ๑๒๑๒ : ๑๒๑๓, ๑๒๑๔ : ๑๒๑๕, ๑๒๑๖ : ๑๒๑๗, ๑๒๑๘ : ๑๒๑๙, ๑๒๒๐ : ๑๒๒๑, ๑๒๒๒ : ๑๒๒๓, ๑๒๒๔ : ๑๒๒๕, ๑๒๒๖ : ๑๒๒๗, ๑๒๒๘ : ๑๒๒๙, ๑๒๓๐ : ๑๒๓๑, ๑๒๓๒ : ๑๒๓๓, ๑๒๓๔ : ๑๒๓๕, ๑๒๓๖ : ๑๒๓๗, ๑๒๓๘ : ๑๒๓๙, ๑๒๔๐ : ๑๒๔๑, ๑๒๔๒ : ๑๒๔๓, ๑๒๔๔ : ๑๒๔๕, ๑๒๔๖ : ๑๒๔๗, ๑๒๔๘ : ๑๒๔๙, ๑๒๕๐ : ๑๒๕๑, ๑๒๕๒ : ๑๒๕๓, ๑๒๕๔ : ๑๒๕๕, ๑๒๕๖ : ๑๒๕๗, ๑๒๕๘ : ๑๒๕๙, ๑๒๖๐ : ๑๒๖๑, ๑๒๖๒ : ๑๒๖๓, ๑๒๖๔ : ๑๒๖๕, ๑๒๖๖ : ๑๒๖๗, ๑๒๖๘ : ๑๒๖๙, ๑๒๗๐ : ๑๒๗๑, ๑๒๗๒ : ๑๒๗๓, ๑๒๗๔ : ๑๒๗๕, ๑๒๗๖ : ๑๒๗๗, ๑๒๗๘ : ๑๒๗๙, ๑๒๘๐ : ๑๒๘๑, ๑๒๘๒ : ๑๒๘๓, ๑๒๘๔ : ๑๒๘๕, ๑๒๘๖ : ๑๒๘๗, ๑๒๘๘ : ๑๒๘๙, ๑๒๙๐ : ๑๒๙๑, ๑๒๙๒ : ๑๒๙๓, ๑๒๙๔ : ๑๒๙๕, ๑๒๙๖ : ๑๒๙๗, ๑๒๙๘ : ๑๒๙๙, ๑๓๐๐ : ๑๓๐๑, ๑๓๐๒ : ๑๓๐๓, ๑๓๐๔ : ๑๓๐๕, ๑๓๐๖ : ๑๓๐๗, ๑๓๐๘ : ๑๓๐๙, ๑๓๑๐ : ๑๓๑๑, ๑๓๑๒ : ๑๓๑๓, ๑๓๑๔ : ๑๓๑๕, ๑๓๑๖ : ๑๓๑๗, ๑๓๑๘ : ๑๓๑๙, ๑๓๒๐ : ๑๓๒๑, ๑๓๒๒ : ๑๓๒๓, ๑๓๒๔ : ๑๓๒๕, ๑๓๒๖ : ๑๓๒๗, ๑๓๒๘ : ๑๓๒๙, ๑๓๓๐ : ๑๓๓๑, ๑๓๓๒ : ๑๓๓๓, ๑๓๓๔ : ๑๓๓๕, ๑๓๓๖ : ๑๓๓๗, ๑๓๓๘ : ๑๓๓๙, ๑๓๔๐ : ๑๓๔๑, ๑๓๔๒ : ๑๓๔๓, ๑๓๔๔ : ๑๓๔๕, ๑๓๔๖ : ๑๓๔๗, ๑๓๔๘ : ๑๓๔๙, ๑๓๕๐ : ๑๓๕๑, ๑๓๕๒ : ๑๓๕๓, ๑๓๕๔ : ๑๓๕๕, ๑๓๕๖ : ๑๓๕๗, ๑๓๕๘ : ๑๓๕๙, ๑๓๖๐ : ๑๓๖๑, ๑๓๖๒ : ๑๓๖๓, ๑๓๖๔ : ๑๓๖๕, ๑๓๖๖ : ๑๓๖๗, ๑๓๖๘ : ๑๓๖๙, ๑๓๗๐ : ๑๓๗๑, ๑๓๗๒ : ๑๓๗๓, ๑๓๗๔ : ๑๓๗๕, ๑๓๗๖ : ๑๓๗๗, ๑๓๗๘ : ๑๓๗๙, ๑๓๘๐ : ๑๓๘๑, ๑๓๘๒ : ๑๓๘๓, ๑๓๘๔ : ๑๓๘๕, ๑๓๘๖ : ๑๓๘๗, ๑๓๘๘ : ๑๓๘๙, ๑๓๙๐ : ๑๓๙๑, ๑๓๙๒ : ๑๓๙๓, ๑๓๙๔ : ๑๓๙๕, ๑๓๙๖ : ๑๓๙๗, ๑๓๙๘ : ๑๓๙๙, ๑๔๐๐ : ๑๔๐๑, ๑๔๐๒ : ๑๔๐๓, ๑๔๐๔ : ๑๔๐๕, ๑๔๐๖ : ๑๔๐๗, ๑๔๐๘ : ๑๔๐๙, ๑๔๑๐ : ๑๔๑๑, ๑๔๑๒ : ๑๔๑๓, ๑๔๑๔ : ๑๔๑๕, ๑๔๑๖

เมื่อมีการพลัดเปลี่ยนเจ้าผู้ครองนครใหม่ เสนาอำมาตย์จะให้ชนพื้นเมืองไปนั่งบนหอคำ หรือในวังก่อน จากนั้นนำเส้เข้าไปจับไล่หรือเมื่อชนชั้นปกครอง เจ้าเมืองสร้างบ้านพักใหม่ก็จะให้ชนพื้นเมืองไปอยู่บนบ้าน แล้วเจ้าเมืองจึงถือไม้เรียวขึ้นไปจับไล่⁹⁰ และพิธีกรรมบางอย่างในราชสำนักของกษัตริย์ลาว จะให้ชนพื้นเมืองร่วมพิธีกรรมไปด้วยโดยให้นำหน้า เช่น ขบวนเสด็จ ประพาสของพระมหากษัตริย์⁹¹

พิธีกรรมต่างๆแสดงให้เห็นได้ว่า ตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในราชอาณาจักรล้านช้าง พระพุทธศาสนาเป็นองค์ที่สำคัญที่รับใช้ฝ่ายอาณาจักรมาตลอดและยังเป็นองค์ที่ทุกคนชั้นในสังคมให้ความเคารพเชื่อฟัง การใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุมชนพื้นเมืองอาจจะใช้ได้ผลกับชนพื้นเมืองที่อยู่ปะปนกับชาวลาวในเขตเมืองหลวงพระบางและบริเวณใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการปกครองชนพื้นเมืองทางตอนใต้ของราชอาณาจักรล้านช้างก่อนสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช พระพุทธศาสนายังไม่สามารถเป็นกลไกของราชสำนักล้านช้างในการควบคุมชนเผ่าทางใต้ได้มากนัก พระพุทธศาสนามีบทบาทบริเวณที่ชาวลาวตั้งถิ่นฐานอยู่เท่านั้น อีกทั้งอำนาจการปกครองของราชสำนักล้านช้างที่มีต่อดินแดนตอนใต้ยังไม่หยั่งรากอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามในยุคต่อมาได้ปรากฏหลักฐานว่า ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 พระพุทธศาสนาเริ่มมีบทบาทที่ราชสำนักล้านช้างใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองชนพื้นเมืองทางตอนใต้อย่างมาก

สมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยราชสำนักล้านช้างควบคุมชนพื้นเมืองทางตอนใต้ พระพุทธศาสนามีหน้าที่สั่งสอนราษฎรเผ่าต่างๆ ให้ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข การสร้างศาสนสถาน พระพุทธรูปและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆในดินแดนล้านช้างตอนใต้ แล้วกล่าวนาชนพื้นเมืองจำนวนมากให้เป็นข้าพระ เพื่อให้ชนพื้นเมืองเข้ามาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพร้อมกับชาวลาว ถือเป็นกุศโลบายที่ราชสำนักใช้เป็นเครื่องมือหล่อหลอมให้ชนพื้นเมืองเผ่าต่างๆกลืนกลายเป็น

⁹⁰ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, พิมพ์ครั้งที่ 2 (อังกแล้ว), หน้า 24.

⁹¹ จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของสยาม ไทย, ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชนชาติ ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ 5 (อังกแล้ว), หน้า 313.

ชาวลาวได้บ้าง สำหรับชนพื้นเมืองเผ่าเจ็งในเมืองอัตตะปือ สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชได้กัณฑ์นาให้เป็นข้าพระวัดละมามและวัดหลวง จึงเรียกชนพื้นเมืองกลุ่มนี้ว่า “เจ็งวัด”⁹²

กลไกทางพระพุทธศาสนาสามารถสร้างความปรองดองระหว่างชนเผ่าต่างๆให้เข้ามาอยู่ในความเชื่อและวัฒนธรรมเดียวกันและยังช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมราชาให้แก่กษัตริย์ล้านช้างได้ด้วย⁹³ ความเป็นธรรมราชาของผู้ปกครองล้านช้าง แสดงออกด้วยการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้เป็นหลักในการบริหารบ้านเมือง กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของราชอาณาจักรล้านช้างปรากฏในสมัยของสมเด็จพระโพธิสราธิราช ซึ่งเป็นกฎหมายที่รับอิทธิพลจากศาสนาอย่างมาก เป็นการนำเอาวินัยสงฆ์มาเปรียบเทียบกับกฎหมายบ้านเมืองเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์และเพิ่มความเป็นธรรมให้แก่กฎหมายเพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้พระมหากษัตริย์มีความเป็นธรรมราชาในการปกครองแผ่นดินมากยิ่งขึ้น และยังเชื่อว่ากฎหมายนี้มีจำนวนบทไม่มากนัก คงเป็นการคัดลอกกฎหมายพระธรรมศาสตร์โบราณมาบางส่วนแล้วนำมาปรับใช้ตัดสินคดีความตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับการพิจารณาคดีและสภาพสังคมของแต่ละเมือง

อย่างไรก็ตาม เรายังไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่ชัดว่า กฎหมายจะมีบทบาทในการควบคุมชนพื้นเมืองให้ปฏิบัติตามระเบียบของสังคมได้มากน้อยเพียงใด แต่อย่างน้อยก็สามารถสร้างความเชื่อถือในเรื่องของการสร้างคุณธรรมให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ในระดับหนึ่ง

2.5.2 การใช้วรรณกรรมในการควบคุมชนพื้นเมือง

ราชอาณาจักรล้านช้างในช่วงเวลานี้แม้ว่าจะมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและมีกฎหมายเป็นเครื่องมือควบคุมคนในสังคมแล้ว แต่ราชอาณาจักรล้านช้างตอนใต้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ราชสำนักล้านช้างก็ไม่สามารถควบคุมจิตใจของชนเผ่าต่างๆได้ทั้งหมด ศาสนาและกฎหมายไม่เพียงพอต่อการควบคุมคนในสังคม ดังนั้นราชสำนักล้านช้างจึงสร้างตำนานและวรรณกรรมทางศาสนาขึ้นมาเพิ่ม เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่พระมหากษัตริย์ในการปกครองชนเผ่าต่างๆในราชอาณาจักร เช่น ตำนานพระธาตุพนมหรือตำนานอุรังคธาตุและ

⁹² พระยาประจักษ์กรจักร (แหม่ม บุนนาค), *ว่าด้วยภาษาต่างๆในสยามประเทศ* (กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาและวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาชนบท, 1995), หน้า 56.

⁹³ รัช ปุณโณทก, *ศิลาจารึกอีสานสมัยไทย-ลาว* (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530), หน้า 258.

ตำนานขุนบุญม เป็นต้น โดยราชสำนักอาศัยพระสงฆ์ที่พำนักอยู่ตามวัดต่างๆที่ชนพื้นเมืองร่วมกันสร้างขึ้นเป็นสื่อกลางถ่ายทอดเนื้อหาของตำนานไปสู่ชนพื้นเมือง ซึ่งประสบความสำเร็จในการรวบรวมชนพื้นเมืองทางตอนใต้

ตำนานพระธาตุพนมหรือตำนานอุรังคธาตุ เป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นหลังย้ายราชธานีมาสู่นครเวียงจันทน์แล้ว ซึ่งศูนย์อำนาจใหม่อยู่ใกล้กับพระธาตุพนมและเป็นสถานที่รวมจิตใจของบรรดาชนเผ่าต่างๆทางตอนใต้ การเขียนตำนานพระธาตุพนมมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมและสร้างความเลื่อมใสให้แก่พระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงบารมีอันน่าเกรงขามต่อชนพื้นเมือง เนื้อหาในตำนานพระธาตุกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ลาวหลายพระองค์ในเชิงสัญลักษณ์ว่าพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญญาธิการมากเท่านั้นที่จะสามารถบูรณะ ปฏิสังขรณ์เจดีย์ครอบ เจดีย์พระธาตุต่างๆที่พระเจ้าอโศกได้ประทานมานั้นได้⁹⁴

ตำนานที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งแต่งขึ้นเพื่อสร้างสิทธิอันชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครองลาวที่จะปกครองทุกชนเผ่าต่างๆ คือ ตำนานขุนบุญม ซึ่งเป็นตำนานหรือนิทานที่แต่งเพิ่มเติมต่อกันมาหลายฉบับ ดังนี้

1. พระมหาเทพหลวงและพระมหามงคลสิทธิ ประพันธ์ในสมัยพระวิสุลราช
2. ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ประพันธ์ในสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชและสมัยพระยาแสนสุรินทร์
3. ประพันธ์โดยพระสืสุธาชินาลังกา สมัยพระหม่อมแก้ว
4. ประพันธ์ในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 หรือพระไชยองค์เว้
5. แต่งในสมัยที่ราชอาณาจักรล้านช้างเสียเอกราชให้แก่ราชอาณาจักรไทย

นิทานขุนบุญมได้กล่าวถึง การลงมาจุติของขุนบรมราชาธิราชว่าเป็นโอรสของพระยาแสนปฏิสนธิแบบโอปปาติกะ จูติลงมาเพื่อเป็นผู้ปกครองและช่วยเหลือมนุษย์ เปรียบเสมือนเทพสวรรค์ที่ให้คุณให้โทษ อบรมสั่งสอนมนุษย์ให้รู้จักวิธีทำมาหากิน⁹⁵ ประกอบกับความเชื่อเรื่องผีฟ้าผีแลนมียอยู่ในฮีดคองดั้งเดิมของชนพื้นเมืองอยู่แล้ว ดังนั้นชนพื้นเมืองจึงคล้อยตามได้ง่าย สามารถยอมรับ

⁹⁴ วิทยาลัยครูมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, *อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุ* (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2521), หน้า 21.

⁹⁵ สิวา อธิวัณณอบฮ, *แบบสั กดา, น ิทาบท, นบ ัธมธาวาห ิธาวะบ ับท ี 1 บอ ัธสาธ ัวอ สะบ ัธเด ิม* (อ้างแล้ว), หน้า 20.

ตำนานขุนบูลมยังช่วยปลูกฝังความเป็นพี่เป็นน้องระหว่างชาวลาวกับชนพื้นเมือง อ้างว่าทั้งชาวลาวและชนพื้นเมืองกำเนิดมาจากน้ำเต้าผลเดียวกัน มนุษย์ทั้งหลายออกมาจากผลน้ำเต้าปungด้วยการเจาะผลน้ำเต้าให้เป็นรูด้วยการเอาเหล็กไปเผาไฟจนแดงแล้วนำมาซีผลน้ำเต้า มนุษย์ก็เบียดกันออกมาจากผลน้ำเต้า เมื่อเห็นว่าทางออกคับแคบจึงได้เอาส่วเจาะให้กว้างและใหญ่ขึ้น ดังนั้นพวกที่ออกก่อนมาทางรูนี้จึงมีผิวดำคล้ำเพราะถูกรุมด้วยควันไฟ มนุษย์กลุ่มนี้ก็คือชนพื้นเมือง ส่วนพวกที่ออกมาทีหลังทางรูเล็กจึงมีผิวขาว คือชนเผ่าไท-ลาว^{๑๖} พร้อมทั้งกำหนดสถานภาพทางสังคมของคนสองพวกไว้อย่างชัดเจน

เมืองอัครปุระเป็นเมืองที่พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชใช้เป็นฐานในการควบคุมการรบ เมืองอัครปุระถูกยกให้เป็นเพนียดหลวงในสมัยนี้ มีชนพื้นเมืองเข้าเป็นส่วนหนึ่งในกองทัพให้แก่พระองค์บางส่วน⁹⁷

แม้ว่ากลไกนี้พระมหากษัตริย์ล้านช้างจะพยายามนำมาใช้กับชนพื้นเมือง เพื่อให้ชนพื้นเมืองเข้ามามีส่วนร่วมปกป้องบ้านเมือง แต่การขยายอำนาจทางการเมืองของสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเพื่อผนวกบ้านเมืองของชนพื้นเมืองเป็นการบังคับและบีบบังคับด้วยกำลัง ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่ชนพื้นเมืองอยู่มาก เมื่อมีโอกาสชนพื้นเมืองจึงพร้อมที่จะช่วงชิงบ้านเมืองซึ่งเคยเป็นของตนกลับคืนมาและคอยเวลาล้มล้างราชวงศ์ลาวเมื่อมีโอกาส เช่น กรณีสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชตกอยู่ในวงล้อมของชนพื้นเมืองและถูกปลงพระชนม์ที่เมืองอัตตะปือ

⁹⁷ พระยาประกาศกิจกรจักร (แจ่ม บุนนาค), *ว่าด้วยภาษาต่างๆในสยามประเทศ* (อ้างแล้ว, หน้า 46).

หลังสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชไปแล้ว เราไม่พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของราชสำนักล้านช้างที่จะสานต่อนโยบายการควบคุมชนพื้นเมืองที่ได้วางรากฐานไว้แล้วและเป็นกลไกที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ แต่กลับปรากฏการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองกันภายในราชสำนักเวียงจันทน์ระหว่างผู้ปกครองชั้นสูงด้วยกันเองและการใช้วิธีรุนแรงในการควบคุมชนพื้นเมืองจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างราชสำนักกับชนพื้นเมืองขึ้นมาแทน

การดำเนินนโยบายในสมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช สามารถสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ราชอาณาจักรล้านช้างได้ก็จริง แต่ความแตกแยกทางการเมืองหลังพ.ศ. 2115 อาจเกิดจากนโยบายการย้ายศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองจากเมืองหลวงพระบางมาสู่นครเวียงจันทน์ก็ได้ เนื่องจากปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ราชสำนักล้านช้างเคยเกิดปัญหาการแย่งชิงอำนาจกันมาก่อนระหว่างเจ้าฝ่ายเหนือและเจ้าฝ่ายใต้ คือ ฝ่ายเหนือของเจ้าวรวิงโสและฝ่ายใต้ของเจ้าท่าเรือ ฝ่ายเหนือตั้งศูนย์กลางการปกครองที่เมืองหลวงพระบาง ตั้งแต่แม่น้ำเหืองขึ้นไปทางทิศเหนือ ส่วนฝ่ายใต้ตั้งศูนย์กลางการปกครองที่เวียงจันทน์มีอาณาเขตตั้งแต่แม่น้ำเหืองลงมาทางใต้ แต่ความวุ่นวายนี้ได้ยุติลงเมื่อสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเสด็จกลับมาครองราชสมบัติที่ราชอาณาจักรล้านช้าง

จนกระทั่งพ.ศ. 2103 การย้ายเมืองหลวงมาที่เวียงจันทน์ของสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเป็นการแบ่งกำลังขุนนางและเชื้อพระวงศ์ออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งยังคงปกครองอยู่ที่หลวงพระบาง ส่วนหนึ่งลงมาอยู่เวียงจันทน์ การเมืองการปกครองทางตอนเหนือและตอนใต้ ต่างมีอิสระแก่กัน ต่างฝ่ายต่างสามารถสะสมกองกำลังของตนเองได้ เมื่อการแบ่งแยกเช่นนี้สืบเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ส่งผลให้ความเป็นหนึ่งเดียวของราชอาณาจักรค่อยๆ ลดลง เชื้อพระวงศ์ที่ปกครองหลวงพระบางห่างเหินทางเครือญาติกับฝ่ายเวียงจันทน์มากขึ้นจนกระทั่งต่างฝ่ายต่างคิดว่าเป็นคนละกลุ่มกัน เป็นเหตุให้ทั้งสองฝ่ายลุกขึ้นมาแย่งชิงอำนาจทางการเมืองกันเอง

ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายมาถึงจุดแตกหักเมื่อพ.ศ. 2250 ราชอาณาจักรล้านช้างที่เป็นปึกแผ่นต้องแตกออกเป็นสองอาณาจักรอย่างเด็ดขาด คือ อาณาจักรหลวงพระบาง และอาณาจักรเวียงจันทน์ ประชาชนที่มีแบบแผนวัฒนธรรมเดียวกันถูกแบ่งแยก สถานะของเชื้อพระวงศ์ลาวอ่อนแอ ราชสำนักขาดความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเชื้อเจ้าราชวงศ์ลาวที่เคยมีหนึ่งเดียวกลับแตกแยกเป็นเชื้อสายลาวหลายกลุ่ม การที่ไม่มีศูนย์กลางที่เด็ดขาด ส่งผลให้บ้านเมืองแถบลุ่มแม่น้ำโขงแตกแยกและเกิดความอ่อนแอ แต่ละศูนย์กลางต่างยอมสวามิภักดิ์ต่ออาณาจักรเพื่อนบ้าน

เพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายตนและหากำลังสนับสนุนเพื่อมุ่งล้มล้างอีกฝ่าย ทำให้ราชอาณาจักรล้านช้างต้องประสบกับความยุ่งยากกลายเป็นดินแดนที่ชาวต่างชาติเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์และตกอยู่ในสถานะเป็นเมืองหลายฝ่ายฟ้า เมื่อบ้านเมืองไม่สงบสุข ราษฎรได้รับความเดือดร้อน กลายเป็นความขัดแย้งยาวนานหลายศตวรรษอันนำมาสู่ความไม่พอใจและการเกิดกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมของชนพื้นเมืองขึ้นเพื่อตอบโต้การปกครองและนโยบายต่างๆ ที่ชนชั้นปกครองนำมาใช้ควบคุมและปกครองชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สรุปบทที่ 2

เมืองอัตตะปือในระยะเริ่มต้นก่อนพัฒนาไปสู่ความเป็นเมือง ชนพื้นเมืองตั้งถิ่นฐานยาวไปตามริมฝั่งแม่น้ำเซกองและเซกะหมาน รวมตัวกันเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กหลายๆหมู่บ้าน เมื่อดินแดนแห่งนี้รับอิทธิพลลาวที่เข้ามาพร้อมกับนโยบายการขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้าง การหลั่งไหลของชาวลาวจากที่ราบลุ่มเวียงจันทน์และเขตอื่นๆเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับชนพื้นเมืองตามริมฝั่งแม่น้ำมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ชุมชนขยายตัว ชนพื้นเมืองย้ายจากบริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่ตอนในของเมืองทางทิศใต้และทิศตะวันออก

เมืองอัตตะปือเป็นเมืองชายขอบตั้งอยู่ทางทิศใต้ก่อนไปทางทิศตะวันออกของราชอาณาจักรล้านช้าง มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์จากแม่น้ำ ผืนดิน ป่าไม้ และภูเขา จึงถูกผู้ปกครองลาวขยายอำนาจทางการเมืองเพื่อครอบครองทรัพยากรธรรมชาติและกำลังคนอย่างจริงจังตั้งแต่พ.ศ. 2103 โดยอาศัยกลไกฝ่ายศาสนา วรรณกรรม และฝ่ายอาณาจักรเป็นเครื่องมือในการควบคุมชนพื้นเมือง

หลังสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชไปแล้ว ราชสำนักล้านช้างไม่สามารถควบคุมชนพื้นเมืองได้ เนื่องจากพระมหากษัตริย์ล้านช้างขาดความชอบธรรม ตามตำนานขุนบูลมที่อ้างความเป็นลูกหลานของพระยาแถน เกิดการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างผู้ปกครองชั้นสูงในราชสำนักล้านช้างจนไม่สามารถสานต่อนโยบายการควบคุมชนพื้นเมืองที่ได้วางรากฐานไว้แล้วให้มีประสิทธิภาพได้ และความเดือดร้อนของราษฎรจากการขยายอำนาจของอาณาจักรเพื่อนบ้าน ส่งผลให้เมืองอัตตะปือที่เคยยอมรับอำนาจของราชสำนักล้านช้างแยกตัวเป็นอิสระเมื่อราชอาณาจักรล้านช้างอ่อนแอลงและกลับมาอยู่ใต้อำนาจของราชวงศ์ลาวด้วยการส่งส่วยทองคำของป่าชนิดต่างๆให้แก่พระมหากษัตริย์ลาวเมื่อราชอาณาจักรล้านช้างอยู่ในภาวะที่สงบและมีผู้ปกครองที่เข้มแข็งพอที่จะควบคุมและปกครองชนพื้นเมืองได้

ก่อนปลายพุทธศตวรรษที่ 23 เมืองอัตตะปือปกครองตนเองภายใต้อิทธิพลของราชสำนักล้านช้าง จนกระทั่งราชอาณาจักรล้านช้างแตกเป็น 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรหลวงพระบาง

อาณาจักรเวียงจันทน์ และอาณาจักรจำปาสัก พ.ศ. 2256 เมืองอัตตะปือตกอยู่ภายใต้การปกครองของ พระมหากษัตริย์จำปาสักและถูกแทรกแซงการปกครองเนื่องจากราชสำนักจำปาสักส่งผู้ปกครอง จากส่วนกลางเข้าไปปกครองเมืองอัตตะปือแทนผู้ปกครองท้องถิ่นเดิม การปกครองในเมืองอัตตะ ปือมีโครงสร้างระบบอาณัติตามจารีตการปกครองแบบล้านช้างในพุทธศตวรรษที่ 24 ภายใต้การ ปกครองของราชอาณาจักรไทย

เมืองอัตตะปือเป็นเมืองชายขอบติดต่อกับหลายอาณาจักร จึงมีผลต่อสังคมและเศรษฐกิจ ของเมืองอัตตะปืออย่างยิ่ง สังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ประกอบด้วยชน พื้นเมืองเผ่าต่างๆมากมาย ชาวลาว ชาวเขมร ชาวเวียตนามและยังมีชาวจีน ชาวไทยที่เดินทางเข้ามา ตั้งรกรากชั่วคราวเพื่อทำการค้าขาย สังคมที่มีความหลากหลายนี้สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยการพึ่งพา อาศัยซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนสินค้า ผลผลิตทางการเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นใน การดำรงชีวิต กลายเป็นตลาดการค้าภายในที่มั่งคั่งอุดมไปด้วยสินค้านานาชนิด ทั้งจากพื้นที่ราบลุ่ม ของชาวลาวและสินค้าจากป่าของชนพื้นเมือง สามารถเป็นแรงจูงใจและดึงดูดพ่อค้าต่างเมืองและ พ่อค้าต่างชาติให้เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดเมืองอัตตะปืออย่างคึกคัก